ټولنيزلوستونه

شلورم ټولگی

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا او د ښوونکو
د روزنې معينت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
کتابونو د تاليف لوی رياست

ټولنيزلوستونه - شلورم ټولگی

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري اخيستنه او خرڅونه يې په کلکه منع ده.
له سر غړونکو سره قانوني چلن کېږي.

moe.curriculum@gmail.com

۱۳۹۶ هـ. ش.

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی يې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پاميريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ايماق، هم پشه يان
دا هيواد به تل ځليږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سينه کې د آسيا به
لکه زړه وي جاويدان
نوم د حق مو دی رهبر
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

څلورم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۶هـ . ش.

ليکوالان

-سرمؤلف الحاج نجيب الله "امين افغان"
-د سرمؤلف مرستيال عبدالمالک عابد
- مؤلف غلام سرور ګلاب زی

د تحقيق او تدقيق کمېټه

-دسرمؤلف مرستيال قديم شيرزی بابکرخيل
-دکتور فضل الهادی وزين
- پوهنيار محمد فاروق عمرخيل
- د سرمؤلف مرستيال محمد انور مشفق
- استاد عبدالحميد قانت

د ژبې اېډيټور

- سرمؤلف امين الله نژند

ديني، سياسي او فرهنګي کمېټه

-حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمېټه

دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا او د ښوونکو د روزنې معين
دکتور شېر علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې رئيس
دکتور محمد يوسف نيازي د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رياست سرپرست

طرح او ډيزاين: رحمت الله غفاري

د چاپ د سمون چارې: محمد کبير حقمل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئيس.

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدای ﷻ ډیر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پرګاڼه یې سمبال کړ. ډیر درود دې وي د اسلام پرګران پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنایی پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي. د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنګ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښېښه او پیوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښایي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوي موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برى د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم چې له ټولو پوهو مولفینو او د پوهنې د وزارت له اداري او فني کارکوونکو څخه چې د دغه کتاب په چمتو کولو کې یې زیار ایستلی او له ټولو ملي او نړیوالو بنسټونو څخه چې د درسي کتابونو د چاپ او ویش په برخه کې یې مرسته کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدای ﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

لیک لړ

شمېره	سرلیک	مخ
۱	ټولنیز ژوند	۱
۲	کورنۍ	۳
۳	د کورنۍ ارزښت	۵
۴	د کورنۍ د غړو دندې	۷
۵	په کورنۍ کې نظم	۹
۶	جومات	۱۱
۷	ښوونځی	۱۳
۸	په ښوونځي کې دندې	۱۵
۹	په افغانستان کې د پوهنې تاریخچه	۱۷
۱۰	په کلي کې استوګنه	۱۹
۱۱	د کلي د خلکو کسبونه او لاسي صنعتونه	۲۱
۱۲	په کلي کې کرنه	۲۳
۱۳	په کلي کې مالداري	۲۵
۱۴	په کلي کې د مالدارۍ ګټې	۲۷
۱۵	ښاري ژوند	۲۹

شمېره	سرلیک	مخ
۱۶	د ښاري خلکو کسبونه	۳۱
۱۷	د ښارونو ډولونه	۳۳
۱۸	د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه	۳۵
۱۹	د نړۍ لوی ښارونه	۳۷
۲۰	زموږ هېواد افغانستان	۳۹
۲۱	ملي بیرغ	۴۱
۲۲	دولتي اداري	۴۳
۲۳	ترافیکي مقررات	۴۵
۲۴	د چاپېریال ساتنه	۴۷
۲۵	ځلور اصلي خواوې	۴۹
۲۶	ځلور فرعي خواوې	۵۱
۲۷	نقشه او د هغې ځلور خواوې	۵۳
۲۸	د افغانستان ځلور خواوې	۵۵
۲۹	زموږ د هېواد اداري وېش	۵۷
۳۰	د افغانستان دین ژبه او نفوس	۵۹

شمېره	سرلیک	مخ
۳۱	د افغانستان غرونه	٦١
۳۲	د افغانستان مشهور غرونه	٦٣
۳۳	د افغانستان سیندونه	٦٥
۳۴	د افغانستان مشهور سیندونه	٦٧
۳۵	لويې وچې (قارې)	٦٩
۳۶	د آسيا وچه	٧١
۳۷	د اروپا وچه	٧٣
۳۸	د افريقا وچه	٧٥
۳۹	د امريكا وچه	٧٧
۴۰	د آستراليا او اوقيانوسيې وچه	٧٩
۴۱	انتاركتيكا (سويلي قطب)	٨١
۴۲	سمندرونه	٨٣
۴۳	بحر الكاهل او د اطلس سمندر	٨٥
۴۴	د هند سمندر او د شمالي منجمد سمندر	٨٧

شمېره	سرلیک	مخ
۴۵	ځمکه او د هغې شکل	٨٩
۴۶	د استوا کرښه	٩١
۴۷	طول البلدونه	٩٣
۴۸	عرض البلدونه	٩٥
۴۹	د ځمکې حرکتونه	٩٧
۵۰	د ځمکې انتقالي حرکت	٩٩

لومړی څپرکی: ټولنیز ژوند

د څپرکي موخې:

- د ټولنې په مفهوم پوه شي.
- انسان د ټولنیز موجود په توګه و پېژني.
- د ټولنې په پرمختګ کې د ټولنیزو اړیکو ارزښت تشریح کړای شي.
- د سولې، پخلاکېدنې او انسان دوستۍ سره یې مینه او علاقه زیاته شي.
- خپل او د نورو حقونه و پېژني او هغو ته درناوی وکړي.

لومړی لوست

ټولنیز ژوند

پوښتنه: په لاندې انځورونو کې څه وینئ؟

د هرات د مرمر ډبرو فابریکه

پیردونکي او پلورونکی په بازار کې

زده کوونکي د ښوونځي په چاپېریال کې

وګړي د ونو د کینولو په حال کې

کوم انځورونه مو چې ولیدل، ټولنیز ژوند را ښیي.
انسان ټولنیز موجود دی. ټولنیز ژوند په دې معنا دی چې یو شمېر انسانان په یوه جغرافیایي ټاکلې سیمه کې سره ژوند کوي چې ګډ دین، تاریخ، دودونه او رواجونه لري.
انسانان د ټولنیز ژوند د پر مخ بیولو لپاره یو له بل سره مرسته کوي او خپلې اړتیاوې پوره کوي. انسان نشي کولای چې له ټولنې څخه لیرې او یوازې ژوند وکړي. د دې مقصد لپاره د نورو انسانانو شتون اړین دی. موږ باید په خپلو کې ښې او دوستانه اړیکې ولرو.

فعالیت

په ډلو کې د ټولنیز ژوند په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-ټولنیز ژوند څه ډول ژوند ته وایي؟
۲- د انځورونو له مخې د ټولنیز ژوند دوه بېلګې بیان کړئ؟
۳- موږ باید په خپلو کې څه ډول اړیکې ولرو؟

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د ټولنیز ژوند په اړه یو لنډ مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

کورنۍ

پوښتنه

ستاسې په آند، په کورنۍ کې کوم کسان ژوند کوي؟

د کورنۍ غړي

کورنۍ د کور د غړو په معنا ده چې له: مور، پلار، زامنو او لورگانو څخه جوړه شوې ده، کورنۍ د ماشومانو د ښوونې او روزنې لومړنۍ ځای شمېرل کېږي او ماشومان له مور، پلار، وروڼو اوخویندو څخه د ژوند آداب زده کوي. میندې او پلرونه ماشومانو ته د سلام ادبونه او د مشرانو درناوی ورزده کوي. د ماشومانو شتون په کورنۍ کې ژوندته خوښي وربښي. په ځینو کورنیو کې انا، نیکه، پلار،

مور، زامن، لمسیان، ترونه او ترینديږ یو ځای ژوند کوي، چې دا ټول د کورنۍ غړي ګڼل کېږي. پر موږ لازمه ده چې د خپل مور، پلار او مشرانو درناوی وکړو. له ښو وګړو څخه ښه کورنۍ او له ښو کورنیو ښه ټولنه منځ ته راځي. د کورنۍ ځواکمنتیا د ټولنې د پیاوړتیوب لامل ګرځي.

فعالیت

په ډلو کې د کورنۍ او د هغو د غړو په اړه بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ماشومانو د ښوونې او روزنې لومړنی ځای کوم دی؟
۲- تاسې له خپل مور او پلار سره څرنګه چلند کوئ؟
۳- تاسې له کورنۍ څخه څه زده کوئ؟

کورنۍ دنده

د خپل کور د غړو دندې په کتابچو کې ولیکئ.

د کورنۍ اهمیت

پوښتنه

ستاسو په آند، ماشوم کوم شیان له کورنۍ څخه زده کوي؟

کورنۍ د ټولنې بنسټ جوړوي، که چېرته د کورنۍ بنسټ ښه او سم وي ټولنه به هم ښه او سمه وي. ماشوم د ټولنيز ژوند اساس له کورنۍ څخه زده کوي. کورنۍ ژوند ټولنيز ژوند ته د ورننوتو پېل دی. ښه کورنۍ غوره روزنتون دی، چې ماشوم په هغې کې ښه اخلاق، رښتينولي، امانت ساتنه، صبر، سخاوت، سربښندنه، خدمت او مسوولیت زده کوي. ښه کورنۍ ماشومانو ته د فکر کولو او د علم د زده کړې لار هواروي. کورنۍ د روزنې او استعدادونو د ودې لومړنی غوره مرکز دی.

فعاليت

په ډلو کې د لاندينۍ پوښتنې په اړه بحث وکړئ:

د ټولنيز ژوند اساس کوم ځای کې اينبودل کيږي؟

ځواب ورکړئ

۱-ماشوم له ښې کورنۍ څخه کوم شيان زده کوي؟

۲- ماشوم د کورني ژوند اساس چېرته زده کوي؟

۳-کوم مهال به يوه کورنۍ پياوړې او ځواکمنه وي؟

کورنۍ دنده

د کورنۍ د اهميت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د کورنۍ د غړو دندې

پوښتنه

ستاسې په آند، د ورځنیو کارونو سمول څه ګټه لري؟

د کورنۍ هر غړی دنده لري.

د ژوند دچارو د پرمخ بیولو لپاره د کورنۍ د غړو ترمنځ مرسته اړینه ده. پلار د کورني ژوند د اړتیاوو د پوره کولو لپاره تل زیارباسي او د ماشومانو په روزنه او د کور په کارونو کې ونډه اخلي. میندې د کور دکارونو د سرته رسولو سربېره د خپلو ماشومانو ساتنه او روزنه کوي، له کور څخه بهر دندې لکه معلمي، طبابت او داسې نورې پرمخ وړي. په کورنۍ کې لوڼې او زامن هم د خپل وس سره سم د کور په کارونو کې مرسته کوي.

نېکمرغه کورنۍ هغه ده چې غړي يې په خپلو کې مهربان، خواږه او يو تربله مرستندوی وي.

فعالیت

په ډلو کې د کور په کارونو کې د اولادونو د ونډې اخیستلو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د کورنۍ د غړو ترمنځ مرسته کول څه اهمیت لري؟

۲- یوه نېکمرغه کورنۍ څرنگه منځته راځي؟

۳-مینډې د کور د کارونو د ترسره کولو سربېره، نورې کومې دندې پرمخ وړي؟

کورنۍ دنده

هغه کارونه چې په کور کې سرته رسوئ په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

په کورنۍ کې نظم

پوښتنه

ستاسې په آند، په کورنۍ کې د نظم شتون څه اهمیت لري؟

کور د کورنۍ دغړو د استوګنې ځای دی. د سوکاله ژوند لپاره په کورنۍ کې د نظم او سمون مراعاتول ډېر اړين دي.
په کورنۍ کې د نظم د راوستلو لپاره باید هرڅه له استفادې وروسته په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي. د کورنۍ هرغړی باید خپل شیان، لکه: کالي، بوټونه، کتابونه د کار او ښوونځي وسایل په خپل ټاکلي ځای کې کېږدي، ترڅو د اړتیا په وخت کې يې په آسانۍ سره پیدا کړي، په کورنۍ کې د نظم د راوستلو لپاره باید د کورنۍ هرغړی د خپلو چارو د سمون لپاره مهال ویش ولري، چې په هغه کې د خوب، اودس، لمونځ، د قرآنکریم تلاوت، مطالعې،

تفریح، ورزش، د کور د کارونو، یوله بل سره د خبرواترو او داسې نورو وخت معلوم وي.

باید پوه شو چې په کور کې د نظم پلي کول زموږ ژوند ښه او آسانوي.

فعالیت

په ډلو کې د کورنۍ د نظم پر ګټو خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د چارو د مهال وېش شتون څه ګټه لري؟

۲- ولې باید هر شی په خپل ځانګړي ځای کې کېږدو؟

۳- د کومو کارونو رعایت کول په کورنۍ کې د نظم لامل ګرځي؟

کورنۍ دنده

د خپلو ورځنیو چارو د تنظیم لپاره په خپلو کتابچو کې یو مهال وېش جوړ کړئ.

د څپرکي موخې:

- د جومات په ښوونیزه او روزنیزه ونډه پوه شي.
- په ښوونځي کې د ښوونې او روزنې په ونډه پوه شي.
- د ښوونځي دندې تشریح کړای شي.
- په جومات او ښوونځي کې له زده کړې سره مینه پیدا کړي.

شپږم لوست

جومات

پوښتنه: ستاسې په آند، جومات د ماشومانو د ښوونې او روزنې په وده کې څه ونډه لري؟

جومات د عبادت کولو، ښوونې او د مسلمانانو د شورا غوره ځای دی. په جومات کې د ښوونې او روزنې تاریخ ډېر لرغونی دی چې د هغه بنسټ د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد(صلی الله علیه وسلم) ایښی دی، په اسلامي نړۍ کې د ښوونې او روزنې بنسټ په جوماتونو کې ایښودل شوی دی.

پخوا به عالمانو، امامانو او پوهانو علم او پوهه په جوماتونو کې زده کول.

ماشومان په ښوونځي کې له شاملیدو څخه وړاندې، د ښوونې او روزنې د ترلاسه کولو لپاره جوماتونو ته ځي. په جومات کې د پنځه وخته لمونځ اداکول د اجر او ثواب د لاسته راوړو څخه سربېره په مسلمانانو کې د ټولنیزو اړیکو د ودې لامل هم ګرځي. څرنګه چې جومات د عبادت او د مسلمانانو د زده کړې ځای

او مدرسه ده، نو له دې امله ټول مسلمانان باید د جومات په آبادۍ، نظافت او پاکۍ کې برخه واخلي.

فعالیت

په ښوونه او روزنه کې د جومات د ونډې په اړه خبرې وکړئ او پایله دې یو تن د ټولګي په وړاندې نورو ته واوروي.

ځواب ورکړئ

۱- جومات د څه شي ځای دی؟

۲-په جومات کې د ښوونې او روزنې بنسټ چا ایښی دی؟

۳- پنځه وخته لمونځونه په جمعې سره څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

په ښوونه او روزنه کې د جومات د ونډې په اړه یو مطلب جوړ او هغه په راتلونکي لوست کې ولولئ.

ښوونځی

پوښتنې

-ستاسې په آند، ښوونځی او ښوونه اوروزنه په ټولنيز ژوند کې څه ونډه لري؟

-څه فکر کوئ، ښوونځی سربېره پردې چې د علم او پوهې ځای دی، نور څه اهميت لري؟

له کورنۍ او جومات څخه وروسته لومړنی ټولنيز بنسټ ښوونځی دی چې ماشومان پکې په رسمي او منظمه توگه ښوونه او روزنه ترلاسه کوي.

ښوونځی هغه ځای دی چې په هغې کې زده کوونکي ديني، اخلاقي، علمي او ادبي ښوونه او روزنه ترلاسه کوي.

ښوونځی له دې کبله اهمیت لري چې هلته ډول، ډول علوم زده کوو او له خپلو ټولنیزو مسوولیتونو سره بلدتیا پیدا کوو. په ښوونځي کې د پوهې او علم پر زده کړې سربېره له نورو زده کوونکو او استاذانو سره پېژنو او له هغو ی سره ټولنیزې اړیکې ټینګوو.همدارنګه د ګډ ژوند، مرستې او یو بل ته د درناوی ورتیاوې لاسته راوړو.

د ګټورې پوهې او سالمې روزنې په ترلاسه کولو سره صالح او پوه انسانان ټولنې ته وړاندې کېږي، ترڅو خپل ځان، کورنۍ او هېواد ته د خدمت کولو جوګه شي.

بنسټ څه ته وايي؟

هرهغه جوړښت ته ویل کېږي چې د ټولنې د اړتیا وو د پوره کولو لپاره رامنځ ته شوی وي، لکه: مدرسې، ښوونځي، روغتونونه او دولتي ادارې.

فعالیت

په ډلو کې په دې اړه چې موږ ولې بېلابېل علوم زده کوو او له ټولنیزو مسوولیتونو سره بلدتیا پیدا کوو بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-له کورنۍ او جومات څخه وروسته ماشومان کوم بنسټ ته لاره مومي؟

۲- په ښوونځي کې زده کوونکي کوم شیان زده کوي؟

۳- ګټوره ښوونه او سالمه روزنه د څه شي لامل ګرځي؟

کورنۍ دنده

د علم په زده کړه کې د ښوونځي د ونډې په اړه څو کرښې په خپلو کتابچوکې ولیکئ.

په ښوونځي کې دندې

پوښتنې

- آيا پوهېږئ، د ښوونځي هر غړی څه دنده لري؟
- ستاسې په آند، زده کوونکي بايد په ښوونځي کې کومې دندې سرته ورسوي؟

په ښوونځي کې د ښوونکو غونډه

هر څوک په ښوونځي کې خپلې اړوندې دندې په خپله سرته رسوي، د بېلګې په توګه: د ښوونځي د مدير دنده د نورو په پرتله مهمه ده. هغه دنده لري چې د ښوونځي اړيکه د زده کوونکو له مور، پلار او دولتي ادارو سره وساتي. د ښوونکو غونډه په ټاکلي وخت پيل کړي، د ښوونځي د مرستيالانو او سرښوونکو دنده د مضمونونو د مهال وېش جوړول، د درسي موادو، حاضري او ترقي تعليم تيارول او د مدير په نه شتون کې د ښوونځي سرپرستي او د مدير د دندو سرته رسول هم د هغوی پرغاړه دي.

د ښوونکو دندې ټولګي ته په ټاکلي وخت تلل، د زده کوونکو له حال څخه خبرتيا، لوست ورکول، د ستونزو د حل لپاره چمتو والی او د هغوی سالمې روزنې ته پاملرنه ده.

چپړاسیان (ملازمان) د ښوونځي د پاکۍ او صفایۍ دنده لري. د زده کوونکو دنده دا ده چې هره ورځ (د جمعې او رخصتیو څخه پرته) ښوونځي ته لاړشي، په خپلو زده کړو کې کوښښ وکړي. د ښوونکو خبرو ته غوږ کېږدي، له بې ځایه ناسوبتیا څخه ډډه وکړي، له ټولګي څخه په خپل سر ونه وځي، د خپل ښوونځي په زرغونیدو، پاکۍ او نظافت کې برخه واخلي. ښه زده کوونکي د مدیر، ښوونکو او ټولو زده کوونکو درناوی کوي او د ښوونځي په ډله ییزو چارو کې تل پوره ونډه اخلي، د ښوونځي مقررات عملي کوي او مسوولیت پېژندونکی وي.
د ښوونځي اداره د پورتنیو دندو سربېره مکلفیت لري چې د زلزلې او اورلګېدنې د ژغورنې مهارتونه هم زده کوونکو ته وروښايي.

فعالیت

په ډله ییزه توګه د ښوونکي د دندو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- زده کوونکي په ښوونځي کې کومې دندې لري؟

٢-تاسې د ښوونځي په کومو چارو کې برخه اخلئ؟

٣- د ښوونځي د سر ښوونکو دنده بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د ښه زده کوونکي د دندو په اړه چې څومره پوهېږئ په خپلو کتابچو کې يې ولیکئ.

د افغانستان د پوهنې تاریخچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، زموږ په هېواد کې رسمي پوهنه څه وخت رامنځ ته شوه؟

زموږ په هېواد کې د ماشومانو ښوونه او روزنه له پخوا څخه شتون درلود. ماشومانو په جوماتونو او کورونو کې زده کړې کولې، لوستل او لیکل یې زده کول. د رسمي ښوونې او روزنې بنسټ د امیر شیرعلی خان د پادشاهۍ په مهال د دوو ښوونځیو په جوړېدوسره چې یو یې ملکي او بل یې نظامي و کېښودل شو.

له هغه وروسته د (حبيبيې او حربي) په نومونو دوه ښوونځي د امير حبيب الله خان په مهال پرانيستل شول.
د اميرامان الله خان په وخت کې په افغانستان کې ښوونې او روزنې ښه پرمختګ وکړ، د نارينه وو په عصري ښوونځيو سربېره يو ښځينه ښوونځی په کابل کې د مستورات په نامه هم پرانيستل شو. د امير حبيب الله کلکاني په پاچاهۍ کې ښوونځي وتړل شول. بيا د محمد نادر خان په وخت کې د ښوونځيو دروازې د زده کوونکو پر مخ خلاصې شوې. د محمد ظاهر شاه په وخت کې ښوونې او روزنې ډېر پرمختګ وکړ. د وخت په تېرېدو سره چې په هېواد کې يو لړ پېښې را منځ ته شوې، د پوهنې نظام تر ټولو زيات زيانمن شو. په هېواد کې د ډېرو بدلونونو او د نوي نصاب په منځته راتلو سره اوس زموږ د ښوونې او روزنې سيستم د غوړېدو په حال کې دی. د دولتي ښوونځيو او پوهنتونونو سربېره په لس ګونه خصوصي ښوونځي او پوهنتونونه د هېواد په مرکز او ولاياتو کې تأسيس شول، چې دا په هېواد کې د ښوونې او روزنې د پرمختګ ښکارندوی دی.

فعاليت

په ډلو کې د لوست د عمده ټکو لنډيز په څوکرښوکې وليکئ.

ځواب ورکړئ

١- په پخوا وختونو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څوډوله ترسره کېده؟
٢- د حبيبې ليسه د کوم پاچا په وخت کې پرانيستل شوې ده؟
٣- ښځينه ښوونځی د لومړي ځل لپاره د چا په وخت او په کوم ځای کې پرانيستل شو؟

کورنۍ دنده

د کورنۍ د مشرانو په مرسته د هغو کسانو لست تيار کړئ چې ستاسو له ښوونځي سره يې مادي او معنوي مرسته کړې ده، بيا يې په ټولګي کې نوروته وړاندې کړئ.

د څپرکي موخې:

- د جومات په ښوونیزه او روزنیزه ونډه پوه شي.
- په ښوونځي کې د ښوونې او روزنې په ونډه پوه شي.
- د ښوونځي دندې تشریح کړای شي.
- په جومات او ښوونځي کې له زړه کړې سره مینه پیدا کړي.

لسم لوست

په کلي کې استوګنه

پوښتنې

- **څه فکر کوئ، خلک په کلي کې په کوم ډول ژوند کوي؟**
- **ستاسې په آند، د کلي ژوند د ښاري ژوند په پرتله له يو بل سره څه توپير لري؟**

د کلي انځور

کلی د ښار په پرتله کوچنی دی او نفوس يې له ښار څخه لږ وي. د کلي خلک په کرنه، مال ساتنه او لاسي کارونو بوخت وي چې همدا کسبونه د کلي د اقتصادي شتمنۍ سرچینه جوړوي. په کلي کې ژوند کول د ښار په پرتله ساده دی، په کلو کې، باغونه او ډول ډول ونې وي. له دې کبله د کلي هوا پاکه او په زړه پورې وي او خلک يې د ښه صحت او روغتيا خاوندان دي.

د کلي خلک ډېر زیارکښ، مېلمه پاله، مهربانه او یو له بل سره د وروری‌ او دوستی‌ اړیکې لري.

په کلي کې ټولنیز ژوند د مرستې او همکاری‌ پربنسټ ولاړ دی او خلک یو د بل په غم او ښادی‌ کې ګډون کوي. دولت د کلو د خلکو د ژوند د ښه کېدلو، د روغتیایي، ښوونیز، کرنیز، اقتصادي خدمتونو د ښه والي او خلکو ته د خدمت په موخه د کلو د پراختیا وزارت جوړ کړی دی.

دولت دنده لري چې د طبیعي پېښو،لکه: زلزلې،طوفان، اورلګیدنه او داسې نورو په اړه خلکوته پوهاوی ورکړي، چې مخکې له مخکې د هغو په وړاندې چمتو وي او همدارنګه د پېښو د رامنځته کېدلو په وخت کې زیانمنو خلکو ته مرستې ورسوي.

فعالیت

د کلي خلک زیاتره په کومو چارو بوخت وي؟ په دې اړه په ډلو کې سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د کلي د اقتصادي عوایدو اساسي سرچینه څه شی جوړوي؟

۲- ولې د کلي خلک له ښې روغتیا او سلامتی‌څخه برخمن دي؟

۳- د کلو د خلکو د ښه خدمت لپاره د دولت په چوکاټ کې کوم وزارت جوړ شوی دی؟

کورنی‌ دنده

د کلیوالي ژوند په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د کلي د خلکو کسبونه او لاسي صنعتونه

پوښتنې

- څه فکر کوئ، په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود دي؟
- ستاسې په فکر، زموږ د هېواد د کلي د خلکو لاسي صنعتونه کوم دي؟

د کليو اوسيدونکي زياتره د بزګرۍ، بڼوالۍ او مال ساتنې په چارو بوخت وي، خو د هغې تر څنګ ځينې کسان د خپلو کليوالو د اړتياوو د لرې کولو لپاره ځانګړي کسبونه او لاسي کارونه سرته رسوي، لکه: پښګري، ترکاڼي، کولالي، خټګري، ټټاري، زرګري، حلبي جوړوونکي، پوزي، غالۍ، ټغر، سترنجۍ، شال، لونګۍ، جاکټ او شړۍ اوبدل، خامك او چرمه ګنډل او داسې نور. درانه کسبونه، لکه: پښګري، خټګري، ترکاڼي او داسې نور د نارينه وو کار دی او لاسي کارونه، لکه: خامك ګنډل، چرمه ګنډل او داسې نور زياتره ښځې ترسره کوي. د لاسي صنعتونو، لکه: غالۍ، ټغر او د خامك ګنډنې ځينې ډولونه د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي. څکه چې د کليوالو کسبګرو توليد ډېر

ابتدايي او ساده وي او د خپلو کليوالو ټولې اړتياوې نشي پوره کولی، نو له همدې کبله د کلي خلك خپلې اړتياوې له خپلو نږدې بازارونو څخه ترلاسه کوي.او د لاسي صنايعو محصولات په شاوخوا او لېرې بازارونو کې خرڅوي.

فعاليت

په ډلو کې د لوست غوره مطلبونه په لنډه توگه ووایاست.

ځواب ورکړئ

۱- د لاسي کارونو کوم ډول توليدات زموږ د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟

۲- په کليو کې ښځې کوم ډول کليوالي کسبونه او لاسي صنايع پرمخ وړي؟

۳- په کليو کې نارينه په کوم ډول کسبونو بوخت وي؟

کورنۍ دنده

د خپلو مشرانو په مرسته دکليوالي کسبونو او لاسي صنعتونو گټې په خپلو کتابچو کې وليکئ او په بل درسي ساعت کې يې خپلو ټولگيوالو ته ولولئ

په کلي کې کرنه

پوښتنې

- ستاسو د کلي مهم کرنيز محصولات څه شی دي؟
- کله تاسې د کرنې په چارو کې له خپلې کورنۍ سره مرسته کړې ده؟

زموږ د هېواد زياتره خلک په کلو کې ژوند کوي، د کلي هوا پاکه او خاوره يې د کښت او کرنې لپاره برابره وي. د کلي خلک زياتره په کرنې او مال ساتنې بوخت وي. کرنيز او حيواني محصولات د کلي د اقتصاد بنسټيزه برخه جوړوي.

زموږ ګران هېواد افغانستان يو کرنيز هېواد دی چې د هغې ځينې پيداوار په لاندې ډول دي:

۱-غَلې دانې، لکه: غنم، وريجې، وربشې او جوار.

په غوايانو يوی

په تراکتور يوی

۲- بقول(پلي لرونکي نباتات)، لکه: لوبيا، نخود، مشنګ، باقلي او مۍ (ماش).

۳-غوړي لرونکي تخمونه، لکه: پنداانه(پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شړشم، زيتون او دلمر ګل.

۴- طبي بوټي، لکه: زعفران، هنجه، باديان زيره اوخوږه وله.

۵- قند لرونکي بوټي، لکه: ګني، چغندر.

۶- تازه مېوې لکه: انګور، زردآلو، ګیلاس، آلوبالو، شفتالو، آلوچې، توت، مڼې، ناک، انار، خټکي، هندوانه، مالټه، نارنج، لیمو او داسې نور.
۷- وچې مېوې، لکه: بادام، پسته، غوزان، جلغوزي، ممیز، انځر او نور.
۸- د سبو ډولونه، لکه: کچالو(الوګان)، پیاز تور بانجان، بنډۍ، کدو، فاصولیا، توراپي ګندنه، پالک، بادرنګ، کاهو، دانیه، نعناع (ایلنی) مولۍ، سرې مولۍ هوږه، مرچ او داسې نور.

پر پورتنیو کرنیزو محصولاتو سربېره د هېواد په ځینو ولایتونو کې یو لړ ځنګلونه هم شته چې له مېوو او لرګیو څخه یې ګټه اخېستل کېږي.

وچې او تازه مېوې او ځینې طبي بوټي بهرنیو هېوادونو ته صادرېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي د کرنې او زراعت د اهمیت له کبله دې پایلې ته رسېږو چې کرنه او بزګري ښه با ارزښته او شریفه دنده ده او د اسلام په سپیڅلي دین کې اجراو ثواب لري.

فعالیت

هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیز محصولات په خپلو کتابچو کې ولیکي.

ځواب ورکړئ

۱- ستاسې په سیمه کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟
۲- کرنه زموږ په کورني اقتصاد کې څومره ارزښت لري؟
۳- د افغانستان کوم ډول کرنیز حاصلات بهرته صادرېږي؟

کورنۍ دنده

د مور او پلار په مرسته د څو طبي بوټو نمونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

په کلي کې مالداري

پوښتنې

- څه فکر کوئ، په کلي کې څه ډول کورني څاروي ساتل کېږي؟
- ستاسو په آند، څارویو محصولات څه ګټې لري؟

انسانانو له پخوا زمانو څخه د خپل ژوند د اړتیاوو د پوره کولو لپاره کورني څاروي ساتلي او له هغو څخه يې ګټه اخېستې ده، زموږ په هېواد کې د څارويو د روزنې کسب د کورنيو څارويو له ساتلو لکه: وزو، پسونو، غوايو، اوښانو آسانو، کچرو، خرو او نورو. څخه عبارت دی څرنګه چې په کلو کې د ښارونو په نسبت

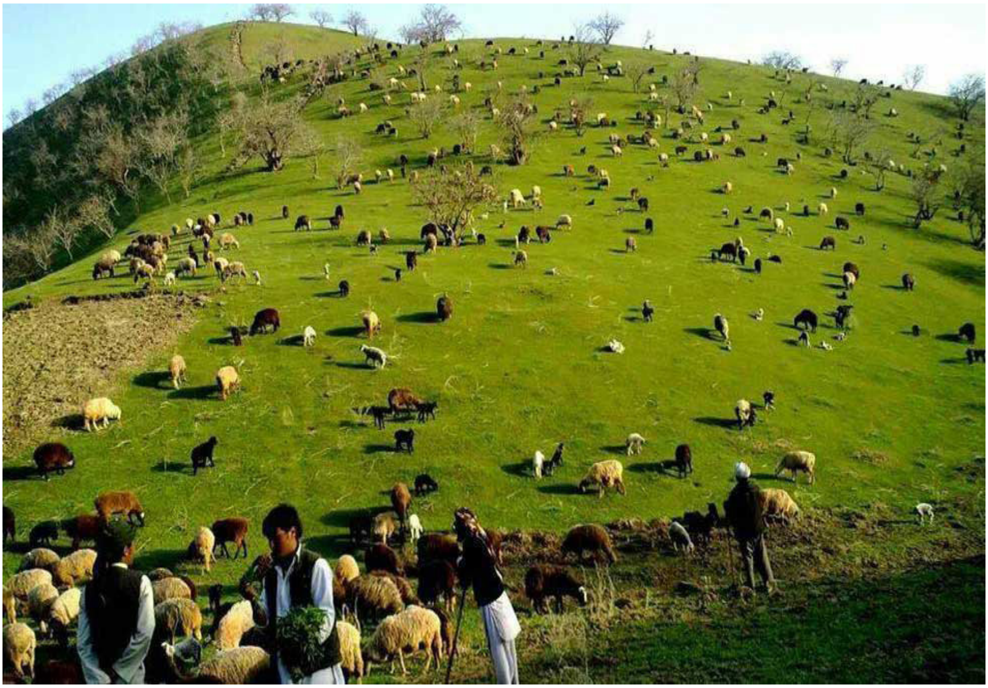

څارويو ساتلو ته زمينه ډېره برابره ده، نو ځکه د کلي خلک د خپل ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره زياتره څاروي ساتي او د هغو له روزلو سره ډېره مينه لري.

فعاليت

په ډلو کې د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.

- ستاسو په کلي کې کوم څاروي ډېر ساتل کېږي؟ نومونه يې واخلئ.
- ولې د کلي خلک د څاروي له ساتلو سره ډېره مينه لري، بيان يې کړئ؟

ځواب ورکړئ

۱- کورني څاروي د کومې موخې لپاره ساتل کېږي؟
۲- انسانانو له څه وخته د مال ساتنې کسب غوره کړی دی او ولې؟
۳- کومو څارويو ته کورني څاروي ويل کېږي؟

کورنۍ دنده

د څارويو د ساتلو په اړه په خپلو کتابچو کې دوې جملې وليکئ.

په کلي کې د مالدارۍ ګټې

پوښتنه

ستاسو په آند، د کومو څارویو له شیدو، پوستکو او غوښو څخه ګټه اخیستل کیږي؟

الله(جَلَّ جَلاَلُه) څاروي د انسانانو د ګټې لپاره پیدا کړي دي، ترڅو له غوښو، پوستکو، وړیو او له وژغنو څخه یې ګټه واخلي. مال ساتنه په کلي کې ډېرې ګټې لري.

د بېلګې په توګه: د وزو، مېږو او غواوو له شیدو څخه مستې، پیروی، شړومبې، کوچ، پنیر، چکه او کورت جوړوي. د حیواناتو له وړیو او وژغنو څخه غالۍ، ټغرونه، لیمڅي او قالینچې جوړوي. له غوایي څخه د کرنې د ځمکو دیوې کولو لپاره او له خره، کچر او آس څخه د باروړلو او سپرلۍ کې ګټه اخیستل کیږي. همدا راز له حیواني سرې څخه د کرنې د ښه والي لپاره ګټه اخیستل کیږي.

د څارويو پوستکي او وړۍ له هېواد څخه بهرته صادرېږي. څرنګه چې د اهلي څارويو ساتل د هېواد د اقتصاد په لوړوالي کې اغېزه لري، نو خلک باید د څارويو روزلو او ساتلو ته پاملرنه وکړي.

فعالیت

په ډلو کې د مالدارۍ د ګټو په اړه خبرې وکړي.

ځواب ورکړئ

۱-د څارويو له شیدو څخه کوم شیان لاسته راځي؟

۲-د هېواد کوم حیواني محصولات بهرته صادرېږي؟

۳-د حیواناتو روزنه او پالنه څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

په کلي کې کوم کارونه د حیواني محصولاتو د زیاتوالي لامل کېږي، په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

څلورم څپرکی: ښار

د څپرکي موخې:

- له ښاري ژوند سره به بلد شي.
- ښاري کسبونه به وپيژني.
- د ښارونو ډولونو توپير به وکړای شي.
- د افغانستان تاريخي ښارونه به په نقشه کې وښودلای شي.
- د نړۍ د سترو ښارونو نومونه به واخېستلای شي.
- د افغانستان له تاريخي ښارونو سره به علاقه مندي وښيي.

پنځلسم لوست

ښاري ژوند

پوښتنه: څه فکر کوئ، ښاري ژوند له کليوالي ژوند سره څه توپير لري؟

ښارونه د بازارونو، سړکونو، ښاروالۍ، دولتي او غير دولتي ادارو لرونکي دي. په ښارونو کې بازارونه، پارکونه، د ليدلو ځايونه، ښاروالي، دولتي او غير دولتي ادارې وي.

ښار د کلي په پرتله لوی وي، نو ځکه په

ښار کې ډېر خلک ژوند کوي. څرنګه چې په ښار کې د کار او د آسانتیاوو زمینه برابره ده، له دې امله په کې بېلابېل قومونه او خلک ګډ ژوند کوي.

په ښارونو کې دولتي ادارې، ښوونځي، مدرسې، پوهنتونونه، تولیدي کارخانې، هوايي ډګر، بانکونه، سوداګریز مرکزونه او داسې نور ټولنیز او اقتصادي تاسیسات شته.

د ښار خلک په دولتي او غیر دولتي ادارو، مؤسساتو، سوداګرۍ، بازارونو، د تولید په کارخانو او نورو چارو کې بوخت وي، په ښارونو کې خلک د تګ او راتګ لپاره له موټر، موټرسایکل، بایسکل او داسې نورو څخه ګټه اخلي. موږ به هغه وخت یو ښه، پاک او ښکلی ښار ولرو چې هر وګړي د ښار په پاکوالي کې برخه واخلي.

فعالیت

ښاریي خلک زیاتره پر کومو چارو بوخت وي؟ په دې اړه په خپلو ډلو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱ـ ښار څرنګه ځای ته ویل کیږي؟

۲ـ په ښارونو کې د دولتي ادارو ترڅنګه نور کوم مرکزونه شته؟

۳ـ ولې په ښارونو کې ډېر وګړي ژوند کوي؟

کورنۍ دنده

د خپلو کورنیو غړو په مرسته د ښار د خلکو د دندو لست په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د ښاري خلکو کسبونه

پوښتنه

ستاسو په آند، د ښار خلک په کومو کارونو بوخت دي؟

ترکاڼي

غالی اوبدل

معماری

پښنگري

د ښار خلک بېلابېل کسبونه لري، لکه: پښنگري، مسگري، زرگري، خټگري، ترکاڼي، کولالي، خياطي، چمياري او داسې نور چې د انسان پواسطه جوړېږي. د ښار ډېر اوسيدونکي په داسې کارونو، لکه: معلمي،طب، انجينري او په دولتي ادارو کې په ماموريت او داسې نورو کارونو بوخت دي. د ښار په بازارونو کې ډول ډول شيان او توکي، لکه: موټر، موټر سايکل، بايسکل، راډيو، تلويزيون، کمپيوټر

او نور برقي سامانونه، ډول ډول ټوکران او کالي، بوټان، د کور سامان او داسې نور پلورل کېږي. يو شمېر دا شيان په ښارونو کې جوړيږي او يو شمېر يې له بهرنيو هېوادونو څخه واردېږي.

فعاليت

په ډلو کې د ښاري کسبونو په اړه خبرې وکړئ؟

ځواب ورکړئ

۱ـ په ښارونو کې برسېره پر پښگري نور کوم کسبونه شته دي؟

۲ـ کوم شيان په ښار کې پلورل کېږي؟

۳ـ د ښار زياتره خلک په کومو کارونو بوخت دي؟

کورنۍ دنده

هغه کسبونه چې ستاسو په سيمه کې شته، په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

د ښارونو ډولونه

پوښتنه

په انځورونو کې کوم ډول ښارونه وينئ؟

ښارونه د ځينو ځانګړتياوو له مخې په لاندې ډول دي:

صنعتي ښارونه

هغه ښارونه دي چې توليد پکې کيږي، په دې ښارونو کې لومړني توکي په سوداګريزو مصنوعاتو بدليږي.

سوداګريز ښارونه

ځينې ښارونه د راکړې ورکړې د مرکزونه دي چې په عمومي ډول بندري ښارونه همدارنګه ځانګړتياوې لري.

فرهنګي ښارونه

دا ډول ښارونه د علمي، فرهنګي، لوړو زده کړو او د علمي مرکزونو په درلودلو مشهور وي.

سیاسي ښارونه(پایتخت)

دا ډول ښارونه په عمومي ډول مرکزي ښارونه وي او د هېواد پایتخت وي چې په دې کې د وزارتونو اداري او سیاسي تصمیمونه نیول کیږي.

د سیل او سیاحت ښارونه

هغه ښارونه چې د موقعیت او تاریخي آثارو او د سیل او تفریح لپاره د لیدلو ځایونه ولري د سیل او تفریحي ښارونه دي.

مختلط یا عمومي ښارونه

دا ښارونه سره له دې چې صنعتي مرکزونه دي، سوداګریز، فرهنګي او تفریحي فعالیتونه هم په دې ښارونو کې ترسره کیږي.

فعالیت

له پورتنیو ځانګړتیاوو سره سم زموږ په هېواد کې کوم ښار شته؟ په دې اړه په خپلو ډلو کې سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱ـ د صنعتي ښار ځانګړتیاوې بیان کړئ.

۲ـ سیاسي ښار(پایتخت) کومې ځانګړتیاوې لري؟

۳ـ د کابل ښار په کوم ډول ښارونو کې شمېرل کیږي؟

کورنۍ دنده

د کابل ښار په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه

پوښتنه

ستاسو په آند، د افغانستان تاریخي ښارونه کوم دي؟

زموږ ګران هېواد افغانستان یو لرغونی هېواد دی، چې لوی، تاریخي او لرغوني ښارونه یې له بلخ (اُم‌البلاد)، هرات، بامیان، کابل، کاپیسا، بست، غور، غزنی او داسې نورو څخه عبارت دي. د وړېښمو تاریخي لاره هم د افغانستان له ځینو ښارونو څخه تېریدله چې د چین او هندوستان هېوادونه یې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېریدو سره د ژوند په بېلابېلو څانګو کې پرمختګونه منځ ته

راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زموږ د هېواد مهم او لوی ښارونه کابل، مزار شریف، کندهار، هرات، جلال آباد، غزني، کندز، لښکرگاه، خوست، تالقان، پلخمري، باميان، گرديز او داسې نور دي.

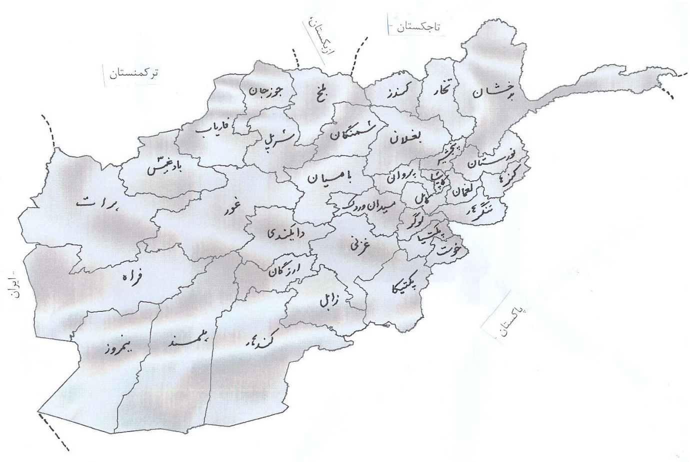

فعالیت

څو تنه زده کوونکي دې په وارسره د نقشي پرمخ د افغانستان تاریخي ولایتونه لکه: کندهار، مزار شریف، پروان، کندز، پکتیا، هرات ، باميان، غور او غزنې وښيي.

ځواب ورکړئ

١- اُم البلاد زموږ د گران هېواد کوم ښار ته وايي؟

٢- د ورېښمو لار کوم هېوادونه سره نښلوي؟

٣- د افغانستان د اوسنيو پنځو مهمو او لويو ښارونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د پخوانيو ښارونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

نولسم لوست

د نړۍ لوی ښارونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، کله مو د نړۍ د کوم لوی ښار نوم اوریدلی دی؟

د استانبول ښار

د فارس ښار

په دې نړۍ کې چې موږ ژوند کوو، لوی لوی ښارونه شته دي. دا ښارونه د وګړو د زياتوالي، لوی والي، جغرافيايي موقعيت، ديني، فرهنګي، سياسي، اقتصادي او سوداګريز ارزښت له امله ځانګړيتوب لري.

د نړۍ ځينې ستر ښارونه دا دي: په سعودي عربستان کې د مکې معظمې او مدينې منورې ښارونه، په ترکيه کې د استانبول ښار، په فرانسه کې د پاريس ښار، په روسيه کې د مسکو ښار، په مصر کې د قاهرې ښار، په انګلستان کې د لندن ښار، په متحده ايالاتو کې د نيويارک ښار، په پاکستان کې د کراچی ښار، په هند کې د ډهلي ښار او داسې نور.

دا ښارونه د علمي، فرهنګي، ورزشي او د سيل د ځايونو د مرکزونو لرونکي دي.

فعالیت

هر هېواد له پلازمینې سره یو ځای کړئ.

قاهره	د امریکا متحده ایالات
پاریس	انګلستان
مسکو	مصر
لندن	فرانسه
نیویارک	روسیه

ځواب ورکړئ

۱-د نړۍ د دوو مهمو ښارونو نومونه واخلي؟

۲- لوی ښارونه ولې د اهمیت وړدي؟

۳- لوی ښارونه کومې اسانتیاوې لري؟

کورنۍ دنده

د څو لویو ښارونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

پنځم څپرکی: زموږ هیواد

د څپرکي موخې:

- خپل هېواد افغانستان به ښه وپېژني.
- ملي بیرغ به وپېژني.
- ترافیکي مقررات به زده کړي.
- د ژوند د چاپېریال په اړه به معلومات ترلاسه کړي.
- د ملي بیرغ رنګونه به تشریح کړای شي.
- د هېواد او ملي بیرغ سره به مینه پیدا کړي.
- د ژوند د چاپېریال په پاکوالي کې به زیار وباسي.

شلم لوست

زموږ هیواد افغانستان

پوښتنه: په نقشه کې څه وینئ؟

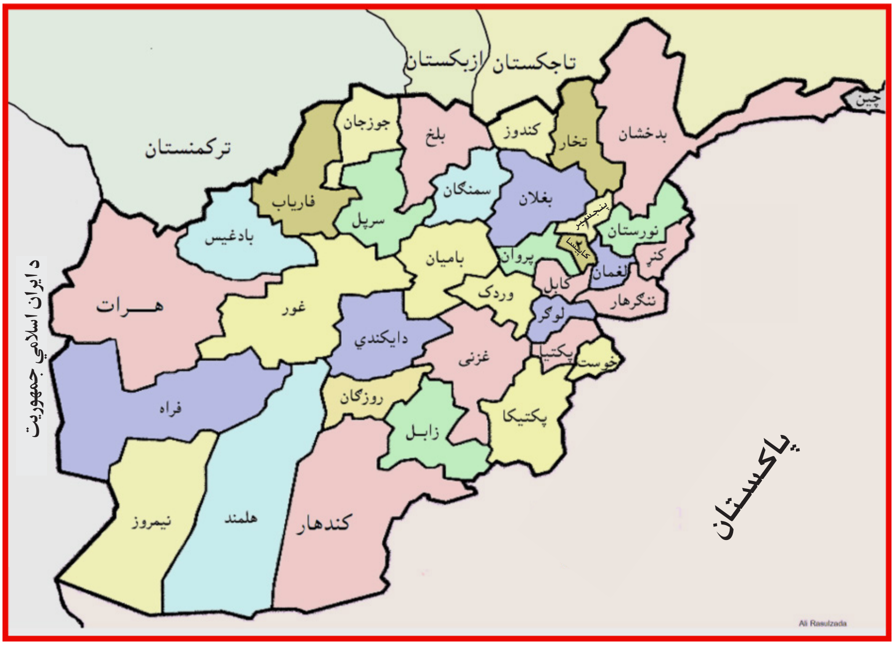

افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی، خلک یې په خپلو کې ورونه او سره برابر دي، افغانستان یو غرنی هېواد دی. زیات غرونه یې په واورو ډک وي چې د هغې له واورینو غرونو څخه سیندونه سرچینې اخلي او ښه او ښکلې هوایې موږ

ته رابنلې ده. افغانستان پريمانه طبيعي کانونه او ذخيرې لري، لکه: اوسپنه، سره زر، نقره، نفت، ګاز، د ډبروسکار، مس او داسې نور.
زموږ د هېواد سوېلي او شمال ختيځې سيمې ډېر ځنګلونه لري، زموږ هېواد د کرنې، بنوالۍ او مال دارۍ لپاره مناسبه هوا او رڼې اوبه لري. زموږ په هېواد کې ډول ډول کورني او وحشي ژاروي شته، موږ له خپل هېواد سره مينه لرو د ورونو او خويندو په څېر يو له بل سره ژوند کوو، خپل حق او د نورو حق پېژنو او د هغو درناوی کوو. يو له بل سره لاس په لاس د خپل ګران هېواد په ساتنه او پرمختګ کې زيار باسو.

فعاليت

په ډلو کې زموږ دګران هېواد افغانستان په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-زموږ د هېواد کومه سيمه ډېر ځنګلونه لري؟

۲-زموږ په ګران هېواد کې کوم ډول طبيعي کانونه او زېرمې شته؟

۳- د خپل ګران هېواد د پرمختګ لپاره بايد څه وکړو؟

کورنۍ دنده

د خپل ګران هېواد په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

ملي بيرغ

پوښتنه

تاسو په ملي بيرغ کې څه وينئ؟

هر هېـواد يـو بيـرغ لري چـې د ملي هويت نښـه يـې ده. زموږ د ګران هېواد افغانسـتان ملـي بيـرغ، درې رنګـه لري: تور، سـور او زرغون چې لـه کينې خخه ښـي خواتـه پـه عمودي ډول يـو د بل ترڅنګ په مساوي توګه ځـای پرځای شـوي دي. دا رنګونـه زمـوږ د هېـواد پـه تاريـخ کـې ځانګړی مفهـوم لـري.

- تور رنګ زموږ په هېواد کې د ښکېلاکګرو د تيري نښه ده.

- سور رنګ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهيدانو د سرو وينو نښه ده.

- زرغون رنګ د سمسورتيا، خپلواکۍ او آبادۍ نښه ده.

د افغانستان د ملي بيرغ نښان له سپين رنگه محراب او منبر څخه عبارت دی، چې د ملي بيرغ په منځ کې ځای لري، د محراب او منبر دو اړه خواوې په دوکوچنيو بيرغونو،(لا اله الا الله محمد رسول الله) سپيځلې کلمې، الله اکبر او د لمر وړانگو چې د راختلو په حال کې ليدل کېږي ښکلی شوی دی.

په لاندينۍ برخه کې يې د هېواد د خپلواکۍ نېټه (۱۲۹۸ لمريز) کال، د افغانستان نوم او په دوو څنډو يې د غنمو وږي را تاو شوي دي. ملي بيرغ د هېواد د تاريخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي يووالي، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتيا نښه وه.

موږ د خپل هېواد ملي بيرغ ته په درنه سترگه گورو او د هغه ساتنه کوو.

فعاليت

په ډلو کې د ملي بيرغ د رنگونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د افغانستان د ملي بيرغ د رنگونو نومونه واخلئ؟

۲- د بيرغ شين رنگ څه مفهوم لري؟ بيان يې کړئ.

۳- د افغانستان ملي نښان له څه شي څخه عبارت دی؟ واضح يې کړئ.

کورنۍ دنده

د خپل گران هېواد بيرغ په خپلو کتابچو کې رسم او بيايې رنگه کړئ.

دولتي ادارې

پوښتنه

ستاسې په آند، دولتي ادارې د کومو موخو لپاره جوړې شوي دي؟

هر هېواد د نظم راوستلو، خلکو ته د خدمت کولو، د اړیکو ټینګولو او د چارو د سرته رسولو لپاره، حکومت او اداروته اړتيا لري، چې دا ادارې د وزارتونو او رياستونو په نامه يادېږي، لکه: د پوهنې، دفاع، کورنيو چارو، بهرنيو چارو، مخابراتو، د لوړوزده کړو، عدليه، ترانسپورت، عامې روغتيا، کرنې او داسې نور وزارتونه چې په بېلابېلو برخو کې د خلکو لپاره کار کوي.

وزارتونه او حکومتي مهمې ادارې د هېواد په پلازمېنه کې ځای لري.
د هر وزارت استازی په ولایتونو کې د ریاست او په ولسوالیو کې د مدیریتونو تر نامه لاندې کار کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د دولتي ادارو په اړه خبرې وکړي او بیا دې د هغو ادارو په نومونو چې پوهېږي بیان دې کړي.

ځواب ورکړئ

۱-هر دولت د ښه نظم راوستلو لپاره څه شي ته اړتیا لري؟

۲- د هر وزارت نماینده ګی په ولایاتو او ولسوالیو کې تر کوم نامه لاندې کار کوي؟

۳- دولتي ادارې څرنګه کولای شي چې خپلو هېوادوالوته د ښه خدمت کولو جوګه شي؟

کورنۍ دنده

د څو وزارتونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

ترافيکي مقررات

پوښتنه

څه فکر کوئ چې په ښار کې د خلکو او وسايطو د تګ را تګ لپاره څه شي ته اړتيا ده؟

په ښارکې د ترانسپورتي وسايطو او لارويو د تګ او راتګ د تنظيم لپاره ترافيکي قواعد او مقررات شته، د ترافيکي مقرراتو رعايت کول د تګ او راتګ د آسانتياوو د ترافيکي پېښو او ګڼې ګوڼې د مخنيوي لامل ګرځي.

له واټونو څخه د تېرېدو په وخت کې باید ترافیکي نښو، اشارو او د ترافیک پولیس لارښوونو ته پاملرنه او د هغه مراعات و شي. په واټونوکې ترافیکي څراغونه شته چې درې رنګه لري. شین څراغ د حرکت او له واټ څخه د تېرېدو، ژېړ څراغ، د حرکت لپاره د چمتووالي او سور څراغ د درېدو اشاره ده.

موږ باید د پلي د تګ او راتګ په مهال له پیاده لارو څخه استفاده وکړو، ترڅو د ترافیکي پېښو څخه وژغورل شو.

فعالیت

یو زده کوونکی دې د ښوونکي په مرسته په ټولګي کې د ترافیکي څراغونو په پام کې نیولو سره له واټ څخه تېرېدل عملي کړي.

ځواب ورکړئ

۱ـ د دې لپاره چې ترافیکي پېښه منځته را نشي څه باید وکړو؟

۲ـ شین څراغ د څه شي نښه ده؟

۳ـ ترافیکي څراغونه کوم رنګونه لري؟

کورنۍ دنده

د ترافیکي اشارو زېړ، سور او شین رنګ د څه شي نښې دي؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

د چاپېريال ساتنه

پوښتنه

ستاسو په فکر، ونې او ځنګلونه د ژوندانه چاپېريال ته څه ګټې رسوي؟

پاک او سمسور چاپېريال

په ښارونو کې د وګړو او اوسېدونکو زياتوالی د اوبو، خوراکي او د سُوَن د توکو (موادو) د ډېر لګښت او په چاپېريال کې د خځلو د انبارېدل د بېلابېلو ناروغيو لامل ګرځي،د ښار صفايي او پاکوالی د ښاروالۍ دنده ده، خو دا داسې ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسېدونکو پورې هم اړه

لري؛ له دې امله هر څوک چې په ښارونو کې ژوند کوي باید د خپل ښار په پاکوالي او سمسورتیا کې د ښاروالۍ سره په مرسته کې فعاله برخه واخلي.

موږ باید د چاپېریال په ساتنه کې لاندې لارښوونې په پام کې ونیسو:

- موږ باید هر کال نیالګي کینوو او چاپېریال پاک وساتو.
- خځلې او کثافات په خپل ټاکلي ځای(کثافات دانۍ) کې واچوو.
- د ونو او پارکونو ساتنه وکړو او له ماتولو څخه یې ډډه وکړو.
- په ویالو، لښتو، پارکونو او پرسرکونو کې کثافات وانه چوو.
- د خپل کور یا د بل چا د کور مخې ته کثافات او خځلې وانه چوو، باید ټاکلي ځای ته یې ورسوو.

فعالیت

په ډلو کې د چاپېریال د سمسورتیا په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د چاپېریال په ساتنه کې ښاروالي څه دنده لري؟

۲- څنګه موږ کولای شو چې خپل چاپېریال پاک وساتو؟

۳-ناپاک چاپېریال د انسانانو په ژوند کې څه اغېزه لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د پاک چاپېریال د ګټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

د څپرکي موخې:

- د څلورو اصلي خواوو سره به بلدشي.
- د څلورو اصلي او فرعي خواوو توپیر وکړای شي.
- نقشه او د نقشې څلور خواوې به بیان کړای شي.
- د افغانستان څلور خواوې به په نقشه کې وښودلای شي.

پنځه ویشتم لوست

څلور اصلي خواوې

پوښتنې:

- ستاسو په آند، په دغه انځور کې څه لیدل کیږي؟
- څه فکر کوئ، زموږ په هېواد کې قبله کوم لوري ته واقع ده؟

لمر هره ورځ له یوې خوا څخه راخېژي او بلې خواته پرېوزي. پخوا انسانانو د لورو د پېژندلو لپاره د لمر له راختلو او پرېوتلو څخه گټه اخیستله.

د لمر د راختلو خوا (لوری) د ختیځ (شرق) او د لمر پرېوتلو لوري ته لوېدیځ (غرب) وایي. که موږ د لمر پرېوتو خوا ته داسې ودرېږو، چې شا مو د لمرخاته خواته وي، په دې صورت کې به زموږ ښي خوا ته شمال او کیڼ خوا ته به مو سویل وي. په پورته انځور کې د شمال لوری ټاکل شوی دی، نورې خواوې تاسې په خپله پیدا کړئ. دا څلور خواوې چې موږ یې نومونه واخیستل، د څلورو اصلي خواوو په نامه یادیږي. څلور خواوې د قطب نما او مقناطیسي میلې په واسطه هم ټاکلای شو.

فعالیت

یو زده کوونکی دې خپل مخ قبلې ته وګرځوي او څلور اصلي خواوې دې په تمثیل سره عملي بیان کړي.

ځواب ورکړئ

۱. د څلورو اصلي خواوو نومونه واخلئ؟

۲. انسانان د لورو د پېژندلو لپاره له کومې طریقې څخه ګټه اخلي؟

۳. که تاسې مخ په لمرخاته ودرېږئ، ستاسو مخ، شا، ښی لاس او کیڼ لاس ته به مو کوم لوري واقع وي؟

کورنۍ دنده

څلور اصلي خواوې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

څلور فرعي خواوې

پوښتنه

څه فکر کوئ، چې د کوټې څلور گوټونه (کونجونه) کوم لوري رانښيي؟

څلور اصلي او فرعي خواوې

فرعي لوري	اصلي لوری	فرعي لوری
اصلي لوري		اصلي لوري
فرعي لوري	اصلي لوری	فرعي لوری

ختیځ، لوېدیځ، شمال او سوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې يو د بل ترځنگ پراته دی. يعنې هغه لوری چې د شمال او ختیځ په منځ کې پروت دي، د شمال ختیځ په نوم او هغه لوری چې د شمال او لوېدیځ په منځ کې پروت دی، د شمال لوېدیځ په نوم يادېږي، هغه لوری چې د سوېل او ختیځ په منځ کې واقع دی، د سوېل ختیځ په نامه او هغه لوری چې د سوېل او لوېدیځ په منځ کې پروت دی د سوېل لوېدیځ په نوم يادېږي.

مور د قبلې، لارو او د ځايونو د پيدا کولو لپاره له څلورو اصلي او فرعي لوريو څخه گټه اخلو.

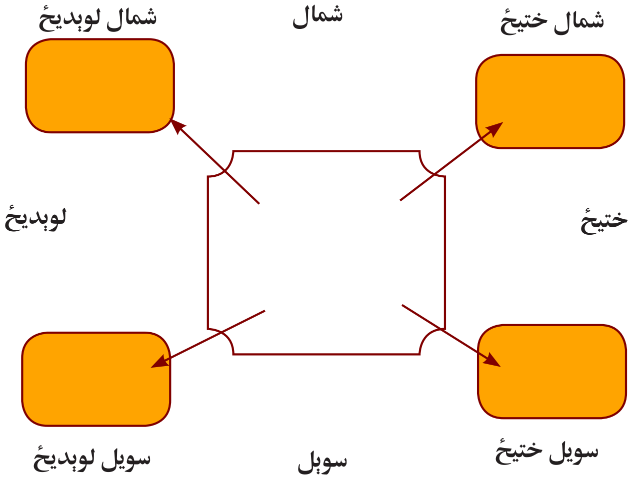

فعالیت

د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په خپلو کتابچو کې پشپړ کړئ:

د شمال اوختیځ منځ ته .... وایي.

د ختیځ او سوېل منځ ته .... وایي.

د شمال اولوېدیځ منځ ته .... وایي.

د سوېل او لوېدیځ منځ ته .... وایي.

ځواب ورکړئ

۱- د څلورو فرعي خواوو نومونه واخلئ؟

۲- د ختیځ او سویل په منځ کې کوم فرعي لوری پروت دی؟

۳- د شمال او لوېدیځ په منځ کې کوم فرعي لوری پروت دی؟

کورنۍ دنده

۱- ستاسو د کورونو په فرعي لورو کې کوم ځایونه پراته دي، په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

اوو ویشتم لوست

نقشه او د هغې څلور خواوې

پوښتنه

نقشې ته وګورئ او د هغې څلور خواوې په نښه کړئ؟

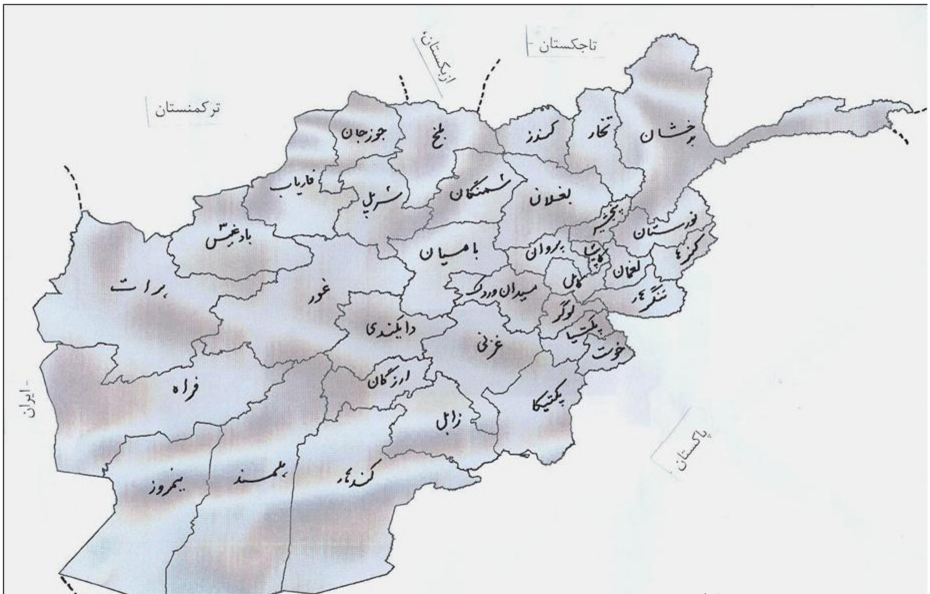

د افغانستان سیاسي نقشه

نقشه داسې وسیله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ د هېوادونو او مختلفوسیمو په اړه معلومات لاس ته راوړو. جغرافیایي نقشه موږ ته د وچو، د سمندرونو، غرونو، سیندونو، ځنګلونو، ښارونو او د داسې نورو موقعیت راښیي.

نقشه ډېر ډولونه لري، لکه: طبیعي نقشه، سیاسي نقشه او نور.

هغه نقشه چې غرونه اوسیندونه په کې ښودل شوي وي، د طبیعي نقشې په نامه یادېږي. هغه نقشه چې ولایتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، ګډې پولې اوهېوادونه په کې ښودل شوي وي، د سیاسي نقشې په نامه یادېږي. په نقشو کې داسې نښې

کارول کېږي چې مور ته ېلابېل جغرافيايي مهم ځايونه او موخې رانښيي.

په ټولو نقشو کې چې ستاسې په کتاب کې دي او يا د ټولګي په ديوال پورې ځړول شوي دي، پورته يې د شمال خوا، ښکته لوري ته سويل، ښي لاس ته د ختيځ لوری او کيڼ لاس ته مو د لوېديځ لوري پروت دی.

د څلورو اصلي او فرعي خواوو په مرسته کولای شو چې د هېوادونو څلور خواوې معلومې کړو.

د غره نښه

د سيندونو نښه

د ښار نښه

د پلازمينه (پايتخت) نښه

فعاليت

په خپلو ډلو کې د نقشې له مخې د جملو تش ځايونه په مناسبو کلمو سره په خپلو کتابچو کې ډک کړئ.

د افغانستان لوېديځ ته ( ) موقعيت لري. د افغانستان شمال ته د ( ) ( ) او ( ) جمهوريتونه پراته دي. د چين د خلکو جمهوريت زموږ د هېواد ( ) خواته پروت دی.

ځواب ورکړئ

۱ـ هره نقشه څو خواوې لري؟ نومونه يې واخلئ.

۲ـ د نقشې پرمخ لوري څرنګه موندلای شئ؟

۳ـ د نقشې پرمخ اصلي او فرعي لوري وښيئ؟

کورنۍ دنده

د افغانستان څلور خواوې د نقشې له مخې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افغانستان څلورخواوې

پوښتنه

څه فکر کوئ، د افغانستان څلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

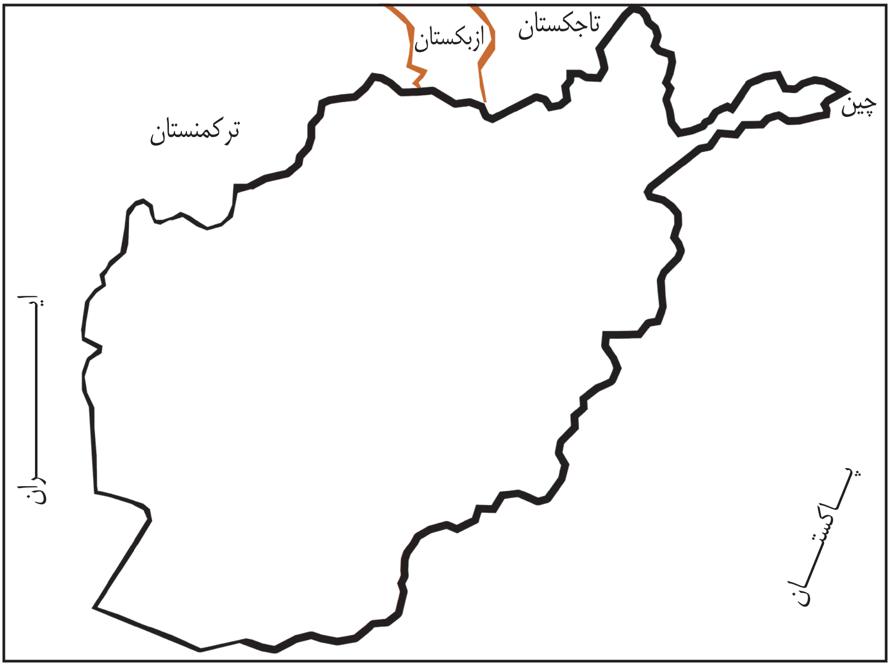

زموږ هېواد افغانستان د آسیا د لویې وچې په سوېل کې پروت دی، زموږ هېواد سمندرته لاره نه لري، څلورو خواووته یې وچه ده. زموږ د هېواد شمالي ګاونډیان د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان جمهوریتونه دي. لوېدیځ ته مو د ایران اسلامي جمهوریت پروت دی. د سوېل او ختیځ پولې یې د پاکستان اسلامي جمهوریت سره د ډیورند د تحمیلي کرښې په واسطه په نښه شوي دي چې د افغانستان خلکو په رسمیت نه دی پېژندلي. زموږ هېواد په شمال ختیځ

څنډه کې د چین له جمهوریت سره نښتی دی.

زموږ هېواد د آسیا په لویه وچه کې د خپل موقعیت له مخې ځانګړی اهمیت لري او د یوه پله په څېر د مرکزي آسیا هېوادونه د سویلې آسیا سره نښلوي.

فعالیت

په خپلو کتابچو کې مو د ښي لورې هېوادونه د کیڼې خوا له اړوندو جملو سره ونښلوئ.

۱- دازبکستان جمهوریت	۱-زموږ د هېواد په شمال ختیځ کې پروت دی.
۲- د ایران اسلامي جمهوریت	۲- زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳- د چین د خلکو جمهوریت	۳-زموږ د هېواد په لوېدیځ کې پروت دی.

ځواب ورکړئ

۱-افغانستان د آسیا د لویې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟

الف- شمال

ب- ختیځ

ج- سوېل

۲-د افغانستان د ګاونډیو هېوادونو نومونه واخلئ؟

۳-د چین هېواد زموږ د هېواد کوم لورې ته پروت دی؟

کورنۍ دنده

د افغانستان نقشه په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او په هغې کې د ګاونډیو هېوادونو موقعیت په نښه کړئ.

د څپرکي موخې:

- د افغانستان له اداري وېش سره به بلد شي.
- د افغانستان دين،ژبې او نفوس په اړه به معلومات ترلاسه کړي.
- د هېواد د مشهورو غرونو نومونه بيان کړای شي.
- د هېواد مشهور سيندونه به په نقشه کې وښودلای شي.

نهه ويشتم لوست

زموږ د هېواد اداري وېش

پوښتنه: کله مو فکر کړی دی، چې افغانستان څو ولايتونه لري؟

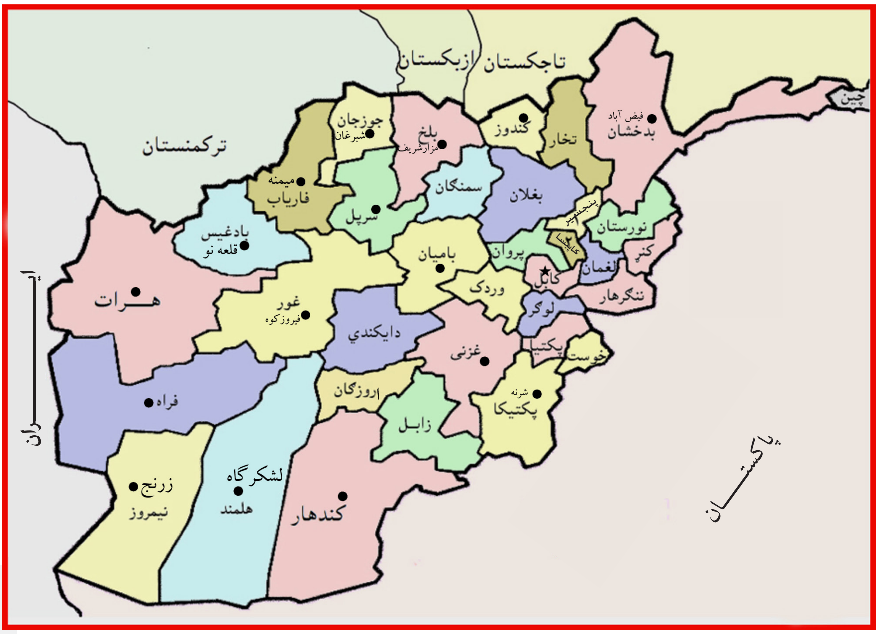

زموږ د هېواد د ولايتونو نقشه

زموږ ګران هېواد افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولايتونو وېشل شوی دی. هر ولايت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولايت واکمن دی. چې دولتي کارونه د قانون په رڼا کې د هغه تر نظر لاندې اجرا کېږي. هر ولايت

په ولسواليو وېشل شوی دی. ولسوالۍ د ولسوالانو له خوا اداره کېږي. زموږ د هېواد مشهور ولايتونه له: کابل، هرات، کندهار، بلخ، کندز، ننګرهار، غزني او هلمند څخه عبارت دي. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار دی چې د ګران هېواد پلازمېنه ده. جمهوري رياست، ملی شورا، ستره محکمه، وزارتونه، لوی علمي او فرهنګي مرکزونه په پلازمېنه کې موقعيت لري.

فعاليت

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د هېواد د شمال، سوېل، ختيځ، لوېديځ او مرکزي ولايتونو نومونه واخلي او د نقشې پر مخ دې نورو ته وښيي.

ځواب ورکړئ

١ـ افغانستان څو ولايتونه لري؟

٢- ولايتونه د چا له خوا اداره کېږي؟

٣- د افغانستان د پلازمېنې نوم څه دی؟ هغه د نقشې پرمخ وښيئ؟

کورنۍ دنده

د افغانستان نقشه رسم کړئ او بيا پکې د کابل، کندهار، مزار شريف، هرات، ننګرهار، پکتيا او هغه ولايت چې تاسو په کې اوسېږئ په نښه کړئ.

د افغانستان دين، ژبه او نفوس

پوښتنې

- په لاندې انځور کې څه وينئ؟

- ستاسو په آند، د افغانستان خلک په کومو ژبو خبرې کوي؟

د افغانستان د خلکو دين اسلام دی. د اسلام سپيڅلی دين د مسلمانانو د دريم خليفه، حضرت عثمان (رضي الله عنهُ) په مهال افغانستان ته راورسېد او زموږ خلک، پرې مشرف شول. له مسلمانانو برسېره يو لږ شمېر هندوان او سکهان هم زموږ د هېواد د نفوس يوه برخه ده.

په افغانستان کې له ډېرشو څخه زياتې ژبې شته، چې زموږ د هېواد په بېلا، بېلو سيمو کې پرې خلک خبرې کوي؛ له هغې جملې څخه پښتو او دري د دولت

رسمي ژبې دي. ازبکي، ترکمني، پشه يي، بلوڅي، نورستاني، پاميري او ګجري ژبې هم د هېواد په هغو ځايونو کې چې زيات شمېر وګړي پرې خبرې کوي، د درېمو رسمي ژبو په توګه منل شوي دي.

د افغانستان د وګړو شمېر شاوخوا (۳۰) ميليونه اټکل شوی دی.

د افغانستان خلک مسلمانان، په خپلو کې ورونه او سره برابر دي.

فعاليت

په ډلو کې د افغانستان د خلکو د دين او ژبو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-زموږ د هېواد د ځينو ژبو نومونه واخلئ؟

۲- د افغانستان د خلکو د نفوس په اړه څه پوهېږئ؟

۳- زموږ د ګران هېواد خلک څه وخت د اسلام پر دين مشرف شول؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د خلکو د دين او ژبو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افغانستان غرونه

پوښتنه

ستاسو په فکر، په افغانستان کې د غرونو شتون څه اهمیت لري؟

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د مساحت $\frac{١}{٣}$ برخه يې لوړو او دنګو غرونو نیولې ده. دا غرونه زیاتره په مرکز، ختیځ او د هېواد په شمال ختیځو سیمو کې پراته دي. اوبه او هوا په دې سیموکې سړه وي او زیات وختونه په کې واوره اورېږي. زموږ د ګران هېواد د مشهورو غرونو لړۍ له: هندوکش، د بابا غر، سپین غر، تورغر، او داسې نورو څخه عبارت دي.

په هغو غرنیو سیمو کې چې د غرونو، ځمکې او واورو د ښویدل او د سیلابونو خطرونه موجود وي باید د اوسیدو ځای غوره نه کړو او د خطر په سیمو کې نیالګی کینوو.

فعالیت

په خپلو ډلو کې د غرونو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- په یوه سیمه کې د غرونو شتون څه اهمیت لري؟

۲- په غرونو کې واورې د څه شي لامل ګرځي؟

۳- زمونږ د هیواد څوومه برخه غرونو نیولې ده؟

کورنۍ دنده

د غرونو د اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

د افغانستان مشهور غرونه

پوښتنه

ستاسو په آند، د افغانستان کوم غرونه مشهور دي؟

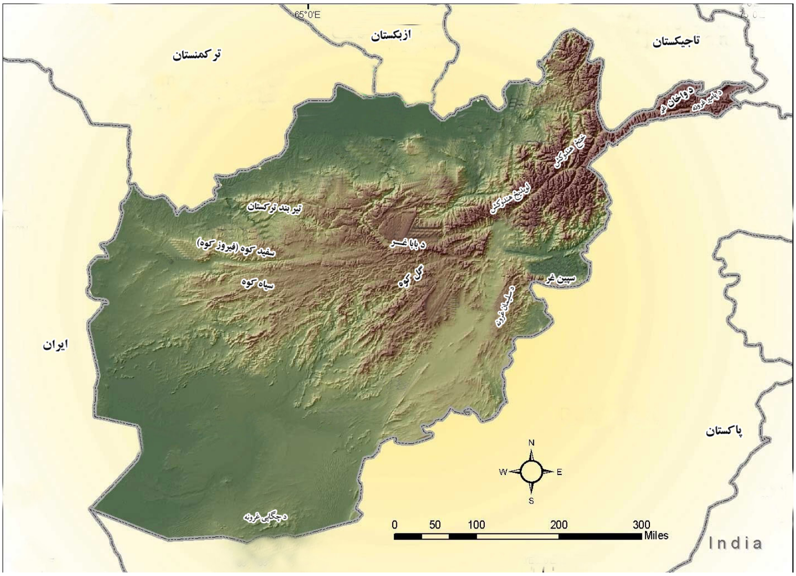

د هندوکش د غرونو لړۍ

دغه غر د هېواد له مشهورو او لویو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال ختیځ څخه سوېل لوېدیځ ته غځېدلی او په لوېدیځ هندوکش او ختیځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنگ لویه لار چې د هېواد شمالي سیمې له سوېل سره نښلوي، د همدې غرونو د لړیو په منځ کې تېرېږي.

د بابا غر

دا غر زموږ د هېواد په مرکزي برخو کې پروت دی او له ختیځ څخه لوېدیځ ته غځېدلی دی.

سپین غر

د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختیځ کې پرته ده، چې له ختیځ څخه د لوېدیځ په لور غځېدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې یې په لویو او ګڼو ځنګلونو پوښل شوي دي. په پورتنیو غرونو سربېره افغانستان نور مشهور غرونه هم لري چې له: فیروز کوه، سیاه کوه، سلیمان غر، د ترکستان تیربند او داسې نورو څخه عبارت دي.

فعالیت

د افغانستان د مشهورو غرونو نومونه واخلئ او په نقشه کې یې وښیئ.

ځواب ورکړئ

۱- د هندوکش دغرونو لړۍ د افغانستان په کومه برخه کې پرته ده او کومه مشهوره لار له هغه څخه تېرېږي؟

۲- د بابا غر په کوم ځای کې پروت دی او له کوم پلوه اهمیت لري؟

۳- سپین غر د څه شي له امله اهمیت لري؟

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د غرونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د افغانستان سیندونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، سیندونه څه ډول منځته راځي؟

افغانستان د جغرافیایي موقعیت له پلوه چې له سمندرونو څخه لرې پروت دی. اورښت یوازې د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړیو وختونو کې کېږي. او د هېواد په لوړو او غرنیو سیمو کې زیرمه کېږي او د کال په اوړدو کې په تیره بیا د اوړي په موسم کې د اوبو لویه سرچینه جوړوي او سیندونه منځته راوړي.

له دې امله زموږ د سیندونو اوبه د پسرلي په موسم کې ډېرې وي. زموږ د هېواد مشهور سیندونه له: آمو، هلمند، کابل، هریرود، مرغاب، کونړ او داسې نورو څخه

عبارت دي. د هېواد د سيندونو له اوبو د کرنې، برښنا، د ژرندو جوړولو، کب نيولو او نورو کې ګټه اخېستل کېږي.

زموږ د هېواد اوبه د دښتو په خړوبولو د برښنا د بندونو په جوړولو، د کبانو د روزنې د پروژو او د ژوند د چاپېريال په سمسورتيا کې ډېرې آسانتياوې رامنځته کوي.

د يادونې وړ دی چې په خوړونو او هغو ځايونو کې چې سيلابونو خطر وي د اوسېدلې ځای غوره نه کړو او د سېلابونو په مهال ځان خوندي سيموته ورسوو.

فعاليت

په خپلو ډلو کې د هېواد د سيندونو د اهميت او ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې پوره کړئ

۱-سيندونه د خلکو د اړتياوو په پوره کولو کې ډېر.................................. لري.

۲-د سيندونو له اوبو څخه سربېره د (..)کې ګټه اخيستل کېږي.

کورنۍ دنده

د سيندونو د اهميت او ګټو په اړه څو کرښې خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افغانستان مشهور سیندونه

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ د هېواد د سیندونو له اوبو څخه سمه ګټه ترلاسه شوې ده؟

د آموسیند

د کوچني پامیر د زرقول جهیل له سیمې څخه سرچینه اخلي. د افغانستان له پولو څخه تېرېږي او د ارال په سمندرګي کې توییږي. دا سیند له افغانستان سره د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د هېوادونو ترمنځ ګډ سرحد جوړوي. د کوکچې او کندز سیندونه د هغه له مرستیالانو څخه شمېرل کېږي.

د هلمند سیند: د هلمند سیند د هېواد له لویو او اوږدو سیندونو څخه دی چې د پغمان له غره څخه سرچینه اخلي. د کجکي د برښنا بند پر دې سیند جوړ شوی دی، چې په زرګونو جریبه ځمکه خړوبوي او په پای کې د هلمند په هامون کې

توبیږي. د ارغنداب سیند د هغه له مرستیالانو څخه دی.

د هریرود سیند: دغه سیند د بابا د غره له لوېدیځ څخه سرچینه اخلي. له ختیځ څخه د لوېدیځ په لور بهیږي. د هرات ولایت د ځمکو له خړوبولو څخه وروسته له هغه ولایت څخه تېرېږي او د افغانستان او ایران ترمنځ طبیعي پوله جوړوي.

د کابل سیند: د پغمان له غره څخه سرچینه اخلي او له لوېدیځ څخه ختیځ لورته بهیږي. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لوګر، پنجشېر، لغمان(د الیشنګ، الینګار) او د کونړسیندونه ورسره ګډېږي چې په پای کې په اټک کې د سند له سیند سره ګډېږي.د دې سیند په اوږ دوکې د ماهیپر، نغلو، سروبي او درونټې د برښنا بندونه جوړ شوي دي چې د دې له اوبو څخه د خړوبولو او له برښنا څخه یې په کابل، ننګرهار او لغمان کې ګټې اخېستل کیږي.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشې له مخې د یوه سیند په اړه خبرې وکړي.

ځواب ورکړئ

۱- د هلمند سیند له کوم غره څخه سرچینه اخلي او په پای کې چېرته توبیږي؟

۲-د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي او چېرته توبیږي؟

۳- د هغو بندونو نومونه واخلئ، چې د کابل پر سیند باندې جوړ شوي دي.

کورنۍ دنده

د خپل ولایت د سیندونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او وویاست چې د کال په کوم موسم کې یې اوبه ډېرې وي.

د څپرکي موخې:

- د نړۍ له وچو سره به پېژندګلوي ومومي.
- د آسيا او اروپا وچې به وپېژني.
- د آسيا او امريکا وچې به د نقشې پرمخ وښودلای شي.
- د آستراليا او انتارکتيکا لويې وچې به د اقليم له پلوه يو د بل سره پرتله کړای شي.
- هند سمندر ته تر ټولو نږدې هېوادونه به په نقشه کې وښودلای شي.
- د دې څپرکي له لوستونو سره به ډېره مينه پيدا کړي.

پنځه دېرشم لوست

لويې وچې (قارې)

پوښتنه: ستاسو په آند، لويه وچه (براعظم) څه ته ويل کېږي؟

د ځمکې د کُرې زياتره برخه اوبو نيولې ده او لږه برخه يې وچه ده. لويې وچې د قارې (براعظم) په نوم يادېږي چې د ځمکې پر مخ د هغوی شمېر شپږو ته رسېږي. په هره لويه وچه کې يو شمېر لوی او کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افريقا، اروپا، آستراليا او اوقيانوسيه او انتارکتيکا څخه عبارت دي. د انتارکتيکا له لويې وچې څخه پرته چې ډېره سړه ده، د نړۍ نورې وچې د

اوسيدو او د انسانانو د استوګنې ځايونه دي.

زموږ ګران هېواد افغانستان، چې څو زره کلن فرهنګي او مدني تاريخ لري، د آسيا د لويې وچې په سوېل کې پروت دی.

فعاليت

په ډلو کې د نقشې له مخې د نړۍ لويې وچې وښيئ.

ځواب ورکړئ

سم ځواب غوره کړئ

۱-زموږ هېواد په کومه لويه وچه کې پروت دی؟

الف: امريکا

ب: آسيا

ج: افريقا

د: اروپا

۲- انسانان په کومه لويه وچه کې په عادي توګه ژوند نشي کولای؟

کورنۍ دنده

د درسي کتاب له نقشې څخه په ګټې اخيستو، له لويو څخه د کوچنيو په لور په ترتيب سره د نړۍ د شپږو وچو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ

د آسیا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، په نړۍ کې ترټولو لویه او له نفوس څخه ډکه لویه وچه کومه ده؟

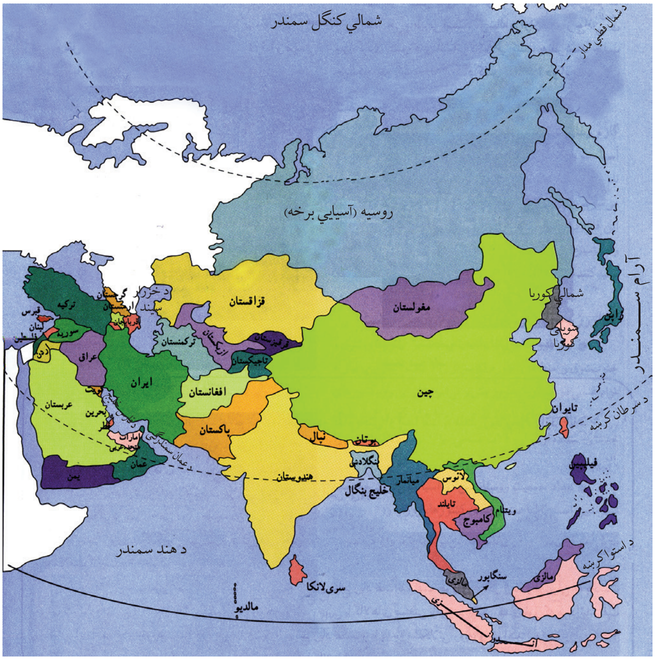

د آسیا سیاسي نقشه

د نفوس او مساحت د زیاتوالي له پلوه د آسیا لویه وچه د نړۍ له لویو وچو څخه ده. د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، له ختیځ څخه په بحر الکاهل، له سهیل څخه د هند په سمندر او له لوېدیځ څخه د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له دریو خواوو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لاره لري. اقلیم یې په بېلا بېلو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لري، د بېلګې په توګه: هغه سیمې چې شمالي قطب ته نږدې دي، اقلیم یې سوړ او سویلي برخې یې تود اقلیم لري او نورې پاتې سیمې یې معتدل اقلیم لري. د

نړۍ ډېر جګ غرونه يعنې هماليا په دې لويې وچې کې موقعيت لري او مشهور سيندونه يې: آمو، ګنګا، او سند دي.

د آسيا لويه وچه د بشري تمدنونو زانګو ده او د نړۍ د نفوسو څخه ډک هېوادونه، لکه: (چين او هند) په دې لويې وچې کې پراته دي. د دې لويې وچې خلک بېلابېل نژادونه، ژبې او دينونه لري، زيات شمېر مسلمانان د آسيا په لويه وچه کې ژوند کوي. د آسيا په لويه وچه کې ۴۲ خپلواک هېوادونه موجود دي، لکه: افغانستان، سعودي عربستان، هند، ايران، جاپان، چين، پاکستان، ترکيه، روسيه او نور. د مسلمانانو مقدس ښارونه، لکه: مکه معظمه، مدينه منوره او بيت المقدس په دې لويه وچه کې پراته دي.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې د آسيا د لويې وچې په اړه خبرې وکړي.

ځواب ورکړئ

د نړۍ نقشې ته وګورئ او لاندې د جملو تش ځايونه په خپلو کتابچو کې ډک کړئ.

۱- د آسيا لويه وچه د سوېل له خوا په .... سمندر او د ختيځ له خوا د........... سمندر، د شمال له خوا په .... او د لوېديځ له خوا په .... نښتې ده.

۲-د آسيا د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

۳- د آسيا په لويه وچه کې اقليم (آب او هوا) څرنګه دي؟

کورنۍ دنده

د خپل کتاب د نقشې په مرسته د يو څو لويو آسيايي هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ او په ټولګي کې يې نومونه واخلئ.

د اروپا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د اروپا لویه وچه د آسیا د لویې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟

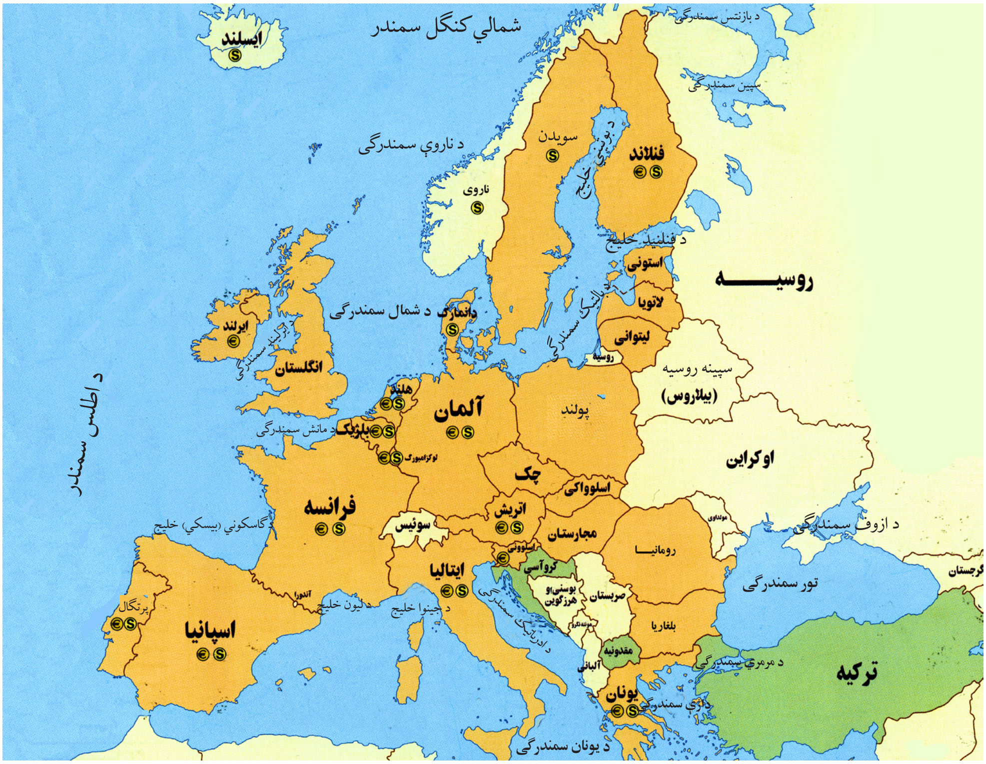

د اروپا لویه وچه د آسیا د لویې وچې سره نښتې ده؛ له دې امله ځینې جغرافیه پوهان دواړه لویې وچې د یوریشیا په نوم یادوي.

اروپا د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خوا د آسیا د لویې وچې، د سهیل له خوا د مدیترانې سمندرگي او د لوېدیځ له خوا د اطلس له سمندر سره نښتې ده.

د اروپا د لويې وچې زياتره برخې په معتدله اقليمي سيمه کې پرتې دي او ډېرې برخې يې ښه اقليم لري.

د الپ او پيرينه غرونه د هغې له نامتو غرونو څخه دي. د دې غرونو په منځ کې ښکلي ځړوبي او له اوبو څخه ډک سيندونه شته چې ورباندې لوی بندونه جوړشوي دي او له برښنا څخه يې په صنعت او له اوبو څخه يې په کرنه کې کار اخېستل کېږي. د اروپا مشهور سيندونه د دانيوب او والگا سيندونه دي.

اروپا کوچنۍ وچه ده؛ خو ډېر نفوس او معتدل اقليم لري. په دې وچه کې علم، تکنالوجۍ او صنعت ډېر پرمختگ کړی دی. د اروپا په لويه وچه کې ۴۴ هېوادونه شتون لري، لکه: آلمان، فرانسه،انگلستان، هالیند، ايتاليا،يونان .... او نور.

فعاليت

د زده کوونکي دې په ډلو کې د اروپا د لويې وچې په اړه خبرې وکړي.

ځواب ورکړئ

۱_ځينې جغرافيه پوهان د اروپا اوآسيا لويې وچې په کوم نوم يادوي؟

۲_د اروپا د وچې ختيځ پلو ته کومه وچه پرته ده؟

۳- د اروپا د دريو هېوادونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

د نقشې له مخې د اروپا د لسو هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افریقا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د افریقا وچه د آسیا د لویې وچې کومې خواته پرته ده؟

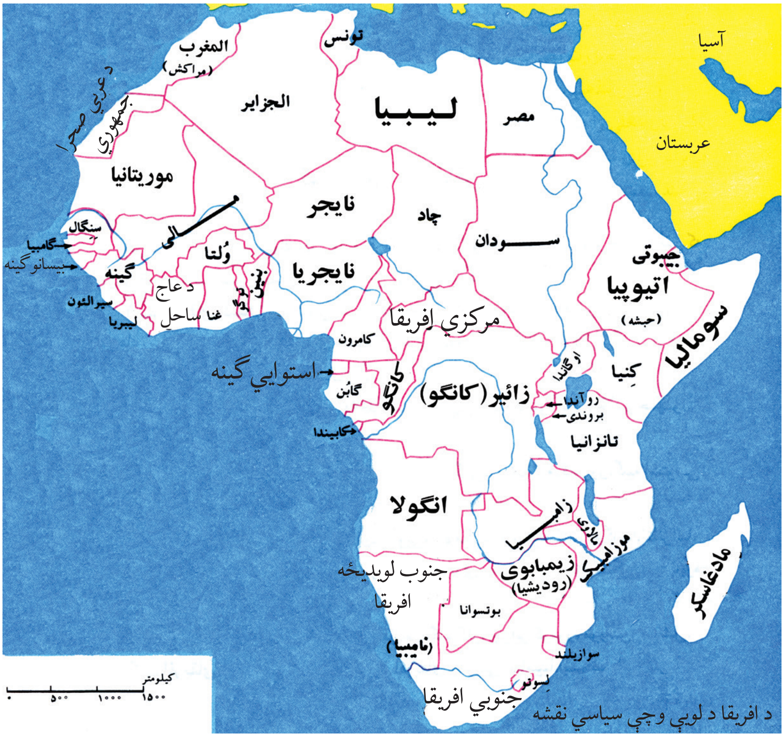

د افریقا د لویې وچې سیاسي نقشه

د افریقا وچه د آسیا د وچې جنوب لوېدیځ خواته پرته ده. دا وچه له آسیا څخه د سره سمندرگي په واسطه بېله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرگی، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لوېدیځ لورته یې د اطلس سمندر او سویل خواته یې د هند او اطلس سمندر گډې اوبه واقع دي. دا وچه د لویوالي له پلوه د آسیا او امریکا له وچو څخه وروسته لویه وچه ده. د دې وچو زیاتې برخې توده هوا لري. هغه خلك چې په افریقا کې ژوند کوي زیاتره تور پوستي دي؛

ځرنګه چې د افريقا وچه د مکې معظمې لوېديځ خواته نږدې پرته ده؛ له دې کبله د اسلام دين ډېر ژر په دې لويه وچه کې خپور شو. اوس مهال زيات اسلامي هېوادونه په دې وچه کې واقع دي. نامتو غر يې د اطلس غر دى چې د افريقا په شمال لوېديځ کې پروت دى، لوى سيندونه يې د نيل او کانګو سيندونه دي. او همدارنګه د نړۍ لوى ريګستانونه چې د صحراى اعظم په نامه يادېږي هم په دې لويه وچه کې پراته دي. په دې لويه وچه کې ۵۵ خپلواک هېوادونه شته، لکه: مصر، ليبيا، الجزاير، ايتوپي، المغرب، نايجريا او داسې نور.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشې له مخې د افريقا د شمال او ختيځ هېوادونو نومونه واخلي.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې پوره کړئ:

۱- د افريقا لويه وچه د (   ) په واسطه له آسيا څخه بېله شوې ده.

۲-د افريقا د لويې وچې شمال خواته (   ) پروت دى.

۳- د افريقا د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

د افريقا نقشه په ځير وګورئ د هغې څلور خواوې او د هېوادونو موقعيت يې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د امریکا وچه

پوښتنه

ستاسو په آند، د امریکا لویه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟

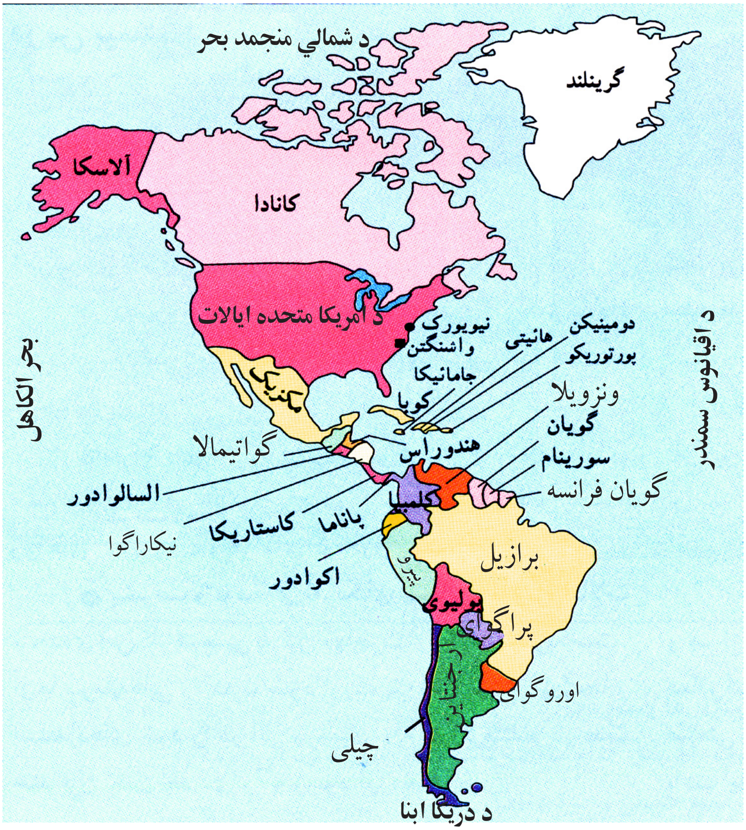

د امریکا لویه وچه چې له آسیا څخه وروسته د نړۍ لویه وچه ده، د ختیځ له لورې د اطلس له سمندر، د لوېدیځ له لورې د ارام سمندر (بحر الکاهل)، د شمال له لورې د شمالي کنګل سمندر او د سویل له لورې د اطلس او آرام سمندرونو له ګډو اوبو سره نښتې ده. د شمالي امریکا لوی غرونه د راکي او په جنوبي امریکا کې د

اندیزد غرونو په نامه یادیږي. د امریکا د لویې وچې سیندونه په شمالي امریکا کې د مسي سپي سیند او په جنوبي امریکا کې د امازون سیند واقع دی.

دا قاره په دریو شمالي، مرکزي اوجنوبي برخو ویشل شوې ده چې ۳۵ خپلواک هېوادونه لري. په شمالي امریکا کې دوه لوی هېوادونه کاناډا او د امریکامتحده ایالتونه پراته دي.

د مرکزي امریکا ډېر مهم هېوادونه مکسیکو، نیکاراگوا او پانامه دي.

د سویلي امریکا ډېر مهم هېوادونه: برازیل، ارجنټاین، چیلي او پیرو دي.د کرستوف کولمبوس په نوم یو سړي چې په ۱۴۹۲ میلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په ناځاپي توگه د امریکا ځمکو ته ورسېد او امریکا کشف شوه.

فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشې له مخې د امریکا د لویې وچې څلور خواوې او د هغې ځیني مهم هېوادونه په نښه کړي.

ځواب ورکړئ

۱ـ د امریکې لویه وچه په کوم کال کې او چا کشف کړه؟

۲ـ د امریکا متحده ایالات او کاناډا د امریکا د لویې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟

۳- د امریکا لویه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسیا، اروپا او افریقا له وچو څخه جلا شوې ده؟

کورنۍ دنده

د کتاب له نقشې څخه په گټې اخیستنې سره د امریکا د وچې د څو هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

دآسترالیا او اوقیانوسیې وچې

پوښتنه

ستاسو په فکر، دآسترالیا او اوقیانوسیې لویې وچې په کومه خوا کې پرتې دي؟

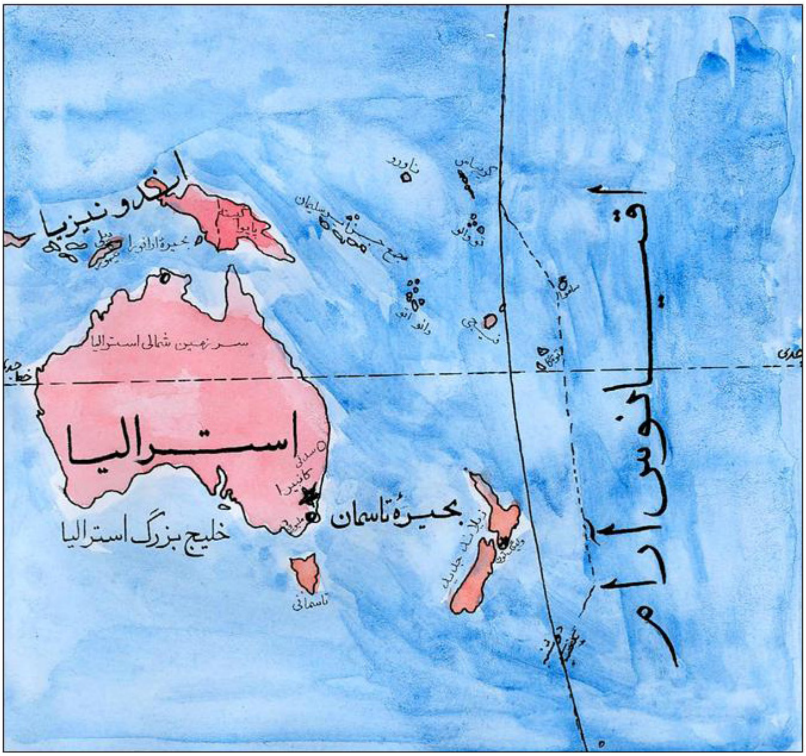

د آسترالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له یو لوی ټاپو او یو شمېر کوچنیو ټاپوګانو څخه جوړه شوې ده. د آسترالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له څلورو خواوو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوې ده.

لوېدیځ ته یې د هند سمندر، ختیځ خواته یې بحر الکاهل او د شمال او جنوب خواته یې د هند سمندر او آرام سمندر ګډې اوبه پرتې دي. د دې وچې شمال

لوېديځ ته نژدې هېواد د اندونيزيا اسلامي جمهوريت پروت دی.

آستراليا، چې د اوقيانوسيې لوی ټاپو دی، يو خپلواک هېواد دی. د دې وچې ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې پروت دي. د آستراليا او اوقيانوسيې د لويې وچې ډېر مهم هېوادونه د آستراليا هېواد، فيجي، نوی زيلاند او نور دي.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې د کتاب له نقشې څخه په ګټې اخېستلو سره دآستراليا او اقيانوسيې د هېوادونو نومونه په نښه کړئ.

ځواب ورکړئ

۱-ولې د دې قارې هېوادونه د نورو وچوو هېوادونو په څېر يو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟

۲-د آستراليا د مشهورو سيندونو نومونه واخلئ؟

۳- د دې وچې د څوهېوادونو نومونه واخلی او د نقشې پرمخ يې پيدا کړئ؟

کورنۍ دنده

د کتاب د نقشې له مخې د آستراليا او اقيانوسيه د هيوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

انتارکتیکا (سویلي قطب)

پوښتنه

ستاسو په آند، په سهیلي قطب کې کومه لویه وچه پرته ده؟

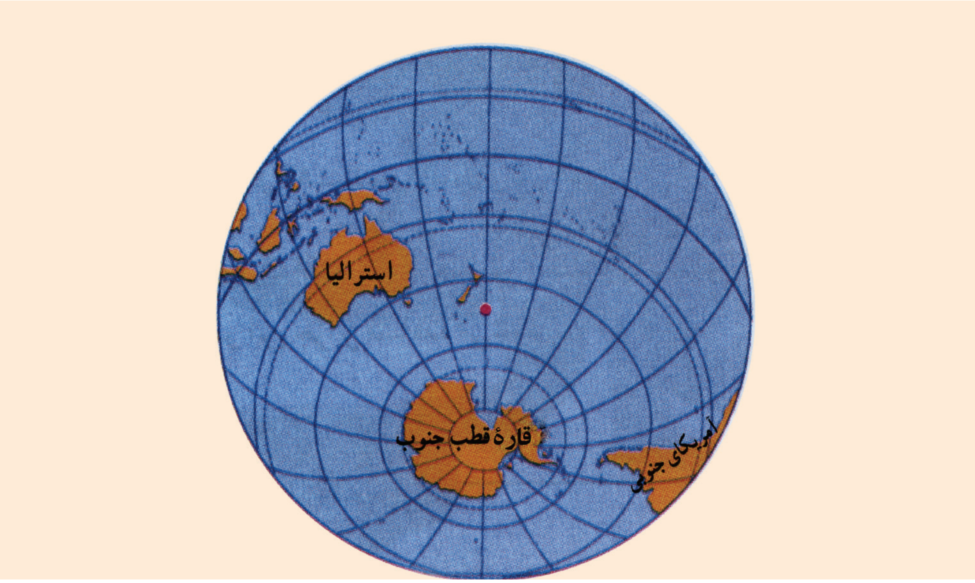

په سویلي قطب کې د انتارکنیکا وچه

انتارکتیکا د ځمکې د کُرې شپږمه لویه وچه ده، چې د ځمکې د کُرې په سویلي قطب کې پرته ده.

دا قاره د آرام سمندر، د هند سمندر او اطلس سمندر د ګډو اوبو په منځ کې پرته ده. انتارکتیکا ته تر ټولو نږدې هېوادونه: نوی زیلاند، آسترالیا او د ارجنټاین هېوادونه دي.

په دې وچه کې شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وي. هوا یې ډېره سړه

ده او انسانان د تل لپاره هلته ژوند نشي کولای پوهان او عالمان د دوبي په موسم کې د علمي تحقیقاتو او څېړنو لپاره انتارکتیکا ته ورځي.

فعالیت

په ډلو کې د لوست د مفهوم په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-ولې د تل لپاره انسانان په سویلي قطب یا انتارکتیکا کې ژوند نشي کولای.

۲-انتارکتیکا د کومو سمندرونو په منځ کې پروت دی؟ نومونه یې واخلئ.

۳- هغه هېوادونه چې انتارکتیکا ته نژدې دي نومونه یې واخلئ.

کورنۍ دنده

د انتارکتیکا نقشه په خپلو کتابچو کې رسم کړئ.

سمندرونه

پوښتنه

ستاسو په آند، په نړۍ کې څو سمندرونه شته.

هغه تروې اوبه چې د ځمکې د سطحې په پراخو او ټيټو برخو کې موجودې دي د سمندر په نامه يادېږي. د ځمکې د مخ په سلوکې ۲۹ وچه او په سلوکې ۷۱ يې اوبه دي. ځمکه ډېر لوړ او ژور ځايونه لري. چې ټيټې برخې يې اوبو نيولي او لوړې برخې يې وچې دي. څرنګه چې په سمندرکې د سړک جوړولو مصرف نشته، بېړۍ ګانې چې هر لوري ته وغواړي تګ را تګ کولای شي او په يوه بېړۍ کې د څو لاريو مالونه لېږدول کېږي، نو له دې کبله د سوداګريزو مالونو کرايه د سمندر له لارې ارزانه ده.

د سمندرونو اوبه تروې دي، په ځينو هېوادونو کې د سمندرونو اوبه تصفيه

کوي او څنډلو ته یې برابر وي، د سمندر له اوبو څخه د خوړو مالګه هم لاس ته راوړي، د ځینو سمندرونو له ژورو څخه نفت او ګاز هم راباسي، ځینې خلک د سمندرونو په غاړو کې د کبانو د نیولو په کسب بوخت دي.

په نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، د اطلس سمندر، د هند سمندر او د شمالي منجمد سمندر دی.

فعالیت

په ډلو کې نړۍ د لویو سمندرونو په اړه خبرې سره وکړئ.

ځواب ورکړئ

د لاندې جملو تش ځایونه ډک کړئ.

۱- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟

۲- د نړۍ سمندرونه (   ) نومیږي؟

۳- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟

کورنۍ دنده

د سمندرونو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

بحر الکاهل او د اطلس سمندر

پوښتنه

څه فکر کوئ، بحرالکاهل او د اطلس سمندر کومې وچې سره بېلوي؟

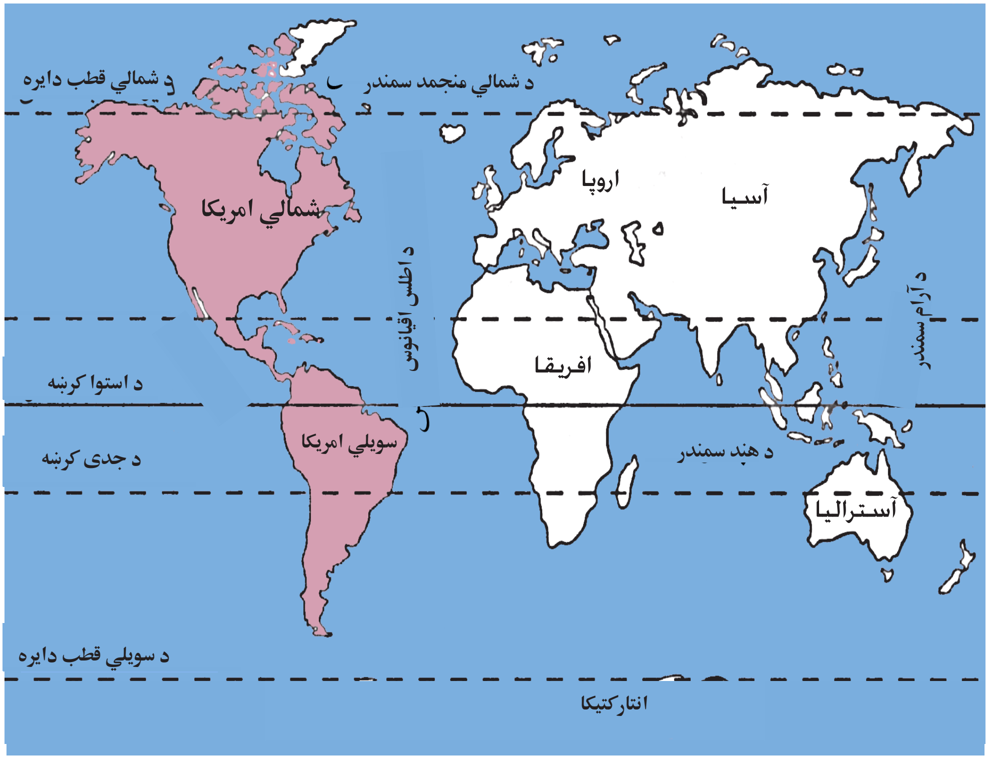

بحر الکاهل

بحر الکاهل یا آرام سمندر د نړۍ تر ټولو لوی سمندر دی چې شمال ته یې د بېرنگ آبنا، سویل ته یې د انتارکتیکا وچه، ختیځ ته یې د امریکا وچه او لویدیځ لورته یې د آسیا او آسترالیا وچې پرتې دي. د آسیا او آمریکا لویې وچې سره بېلوي.

اطلس سمندر

په نړۍ کې دويم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لوېديځ له خوا د امريکې وچې او د ختيځ له خوا د اروپا او افريقا وچو احاطه کړی دی. شمال لوری يې له شمالي منجمد سمندر او سوېل يې د انتارکتيکا له وچې سره نښتی دی. د اطلس سمندر د اروپا او افريقا وچې د امريکا له وچې څخه جلا کړي دي.

فعاليت

زده کوونکي دې په ډلو کې د کتاب د نقشې له مخې د بحرالکاهل او د اطلس سمندر په اړه خبرې وکړي.

ځواب ورکړئ

۱- په ترتيب سره د نړۍ د لويو سمندرونو نومونه واخلئ.

۲- د اطلس سمندر کومې وچې يو له بل څخه جلا کوي؟

۳- د بحرالکاهل په شمال کې کومه آبنا پرته ده؟

کورنۍ دنده

د کتاب د نقشې له مخې د بحرالکاهل او اطلس د سمندر موقعيت په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د هند او د شمالي منجمد سمندرونه

پوښتنه

ستاسو په فکر، زموږ هېواد ته ډېر نژدې کوم سمندر دی؟

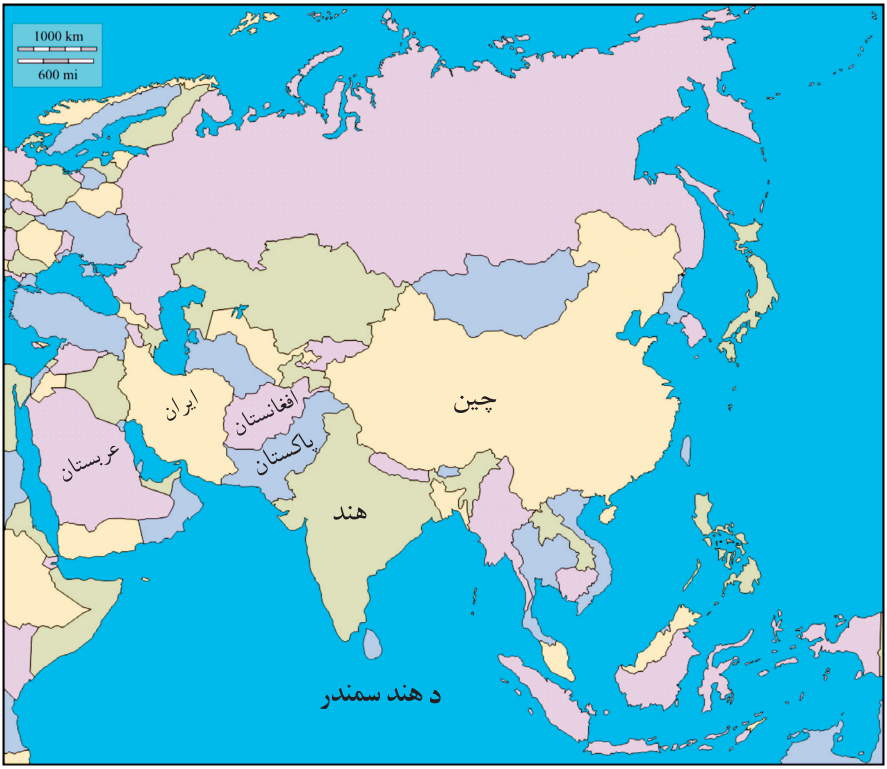

زموږ هېواد ته ډېر نږدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر له شمال څخه د آسیا له لویې وچې، له سوېل څخه انتارکتیکا، له لوېدیځ څخه د افریقا له وچې او له ختیځ څخه آسترالیا، اوقیانوسیې او له آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند د سمندر ساحلي هېوادونه پاکستان، هند، بنګله دېش او اندونیزیا دي.شمالي منجمد سمندر ډېر کوچنی سمندر

دی چې د آسیا، اروپا او امریکا د وچو په شمال کې یعنې په شمالي قطب کې پروت دی، د جنوبي قطب پرخلاف چې وچه ده او د سوېلې کنګل سمندر په واسطه چې د سوېلې کرې د ۵۲ درجو عرض البلد په سویل کې موقعیت لري احاطه شوې ده. شمالي کنګل سمندر د نړۍ ډېرې کوچنې سمندر دی چې تل کنګل او منجمد وي. د شمالي منجمد سمندر ساحلي هېوادونه په اروپا کې د روسیې، سایبریا، د فنلیند او ناروې هېوادونه او په امریکا کې د کانادا هېواد دی.

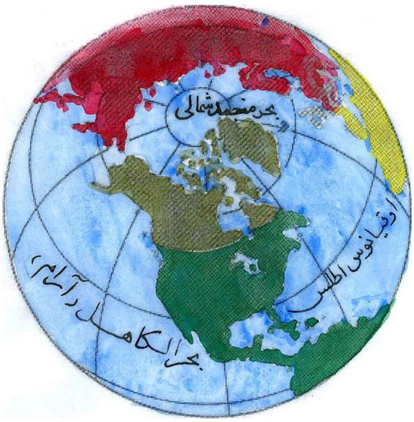

فعالیت

د هند د سمندر شمالي هېوادونه او د شمالي منجمد سمندر جنوبي هېوادونه په نقشه کې پیدا کړئ او ټولګیوالوته یې وښیئ.

ځواب ورکړئ

۱- د هند سمندر د ځمکې په کومه برخه کې پروت دی؟
۲- شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې پروت دی؟
۳- د هند سمندر د څو ساحلي هېوادونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

د هند سمندر او د شمالي منجمد سمندر د ساحلي هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

نهم څپرکی: د ځمکې کُره

د څپرکي موخې:

- ځمکه او د هغې شکل به وپیژني.
- د استوا کرښې او د هغې د موقعیت سره به بلدشي.
- د طول البلد او عرض البلد په مفهوم به پوه او د هغوی ترمنځ به توپیر وکړای شي.
- د ځمکې وضعي او انتقالي حرکتونه به تشریح کړای شي.
- د دې څپرکي د لوستونو له مفهوم سره به ډېره لېوالتیا پیدا کړي.

پنځه څلویښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

پوښتنه: ستاسو په فکر، ځمکه چې موږ د هغې پرمخ ژوند کوو، څه ډول شکل لري؟

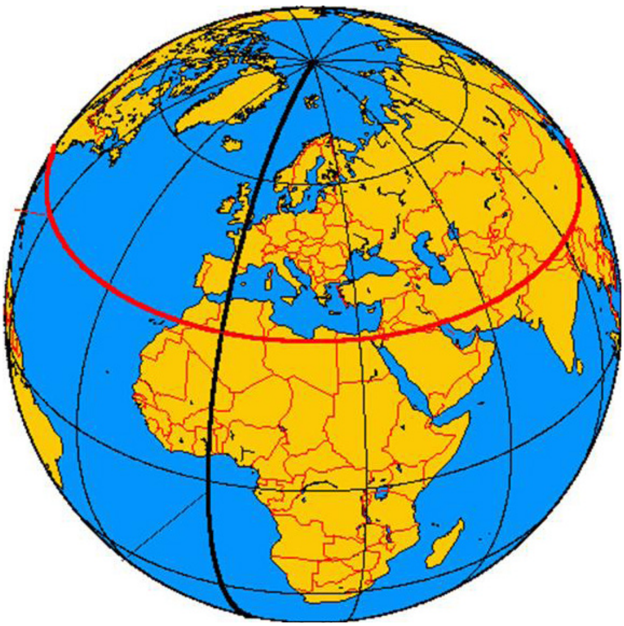

ځمکه چې موږ د هغې پرمخ ژوند کوو، یو څه کُروي بڼه لري. لومړنیو انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده، پخوانیو هندیانو ځمکه د یوې پاڼې او یا تختې په څېر ګڼله، چې د یوه فیل پر شا باندې پرته ده. بابلیانو ځمکه هواره ګڼله. د لومړي ځل لپاره یو عالم فیثاغورث د ځمکې په کروي والي

باندې وپوهيد. نن ورځ د علومو د پرمختګ له مخې دا ثابته شوې ده چې ځمکه کروي ده او د خدای (جَلَّ جَلاَلُه) په قدرت سره په هوا کې موقعيت لري.

فعاليت

په ډلو کې د ځمکې د جغرافيايي کُرې پرمخ د نړۍ وچې او سمندرونه وښيئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۱- د ځمکې شکل کابو.. دي.

۲-د لومړي ځل لپاره يو عالم .... د ځمکې پر کروي والي باندې وپوهېده.

۳- د ځمکې کره چېرته موقعيت لري؟

کورنۍ دنده

د ځمکې کره په خپلو کتابچو کې رسم کړئ.

د استوا کرښه

پوښتنه

نقشې ته وګورئ، د استوا کرښه د ځمکې د کُرې پرمخ څه راښيي؟

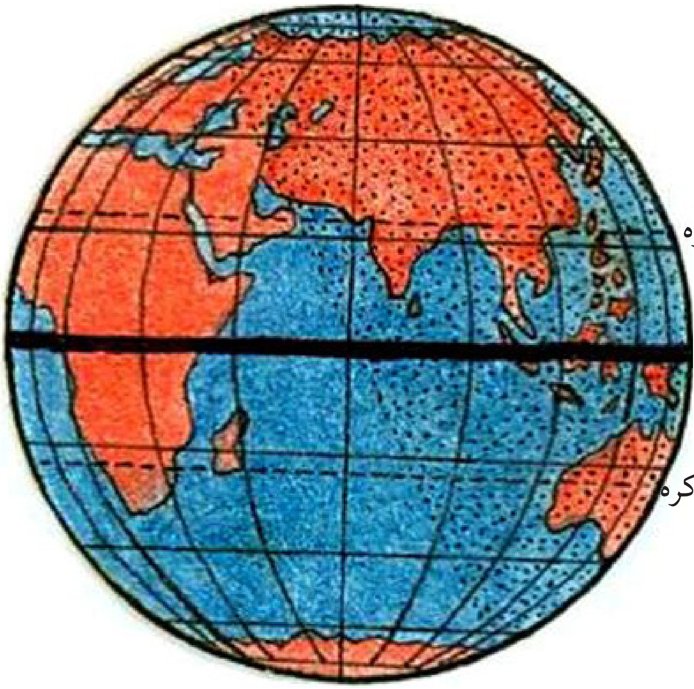

استوا یوه فرضي کرښه ده چې د ځمکې کره یې په دوو شمالي او سویلي نیمه کره باندې وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تر شمالي قطب پورې شمالي نیمه کره او د استوا له کرښې څخه تر سویلي قطب پورې د جنوبي نیمې کرې په نامه یادیږي.

د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې یو وار د ورې د میاشتې په لومړۍ ورځ

او بله پلا د تلې د میاشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښې باندې په عمودي ډول لګیږي، چې له دې امله د شپې او ورځې ساعتونه سره برابرېږي یعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ساعته شپه وي.

د استوا کرښې ته د عرض البلد صفر درجه هم وایي.

فعالیت

هره ډله دې د ټولګي په مخکې یا د ښوونځي په انګړ کې یوه دایره جوړه کړي. د دایرې په منځ کې دې څو تنه د استوا کرښه داسې تمثیل کړي چې سویلي او شمالي نیمې کرې وښیي.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي او جنوبي برخو وېشي د............... په نامه یادېږي؟

۲- د استوا شمالي برخې د.. په نامه یادېږي؟

۳-د استوا جنوبي برخې د.. په نامه یادېږي؟

کورنۍ دنده

د انځور له مخې د ځمکې کره رسم او په هغې کې د استوا کرښه په نښه کړئ.

طول البلدونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د طول البلد مبدأ له کوم ځای څخه تېرېږي؟

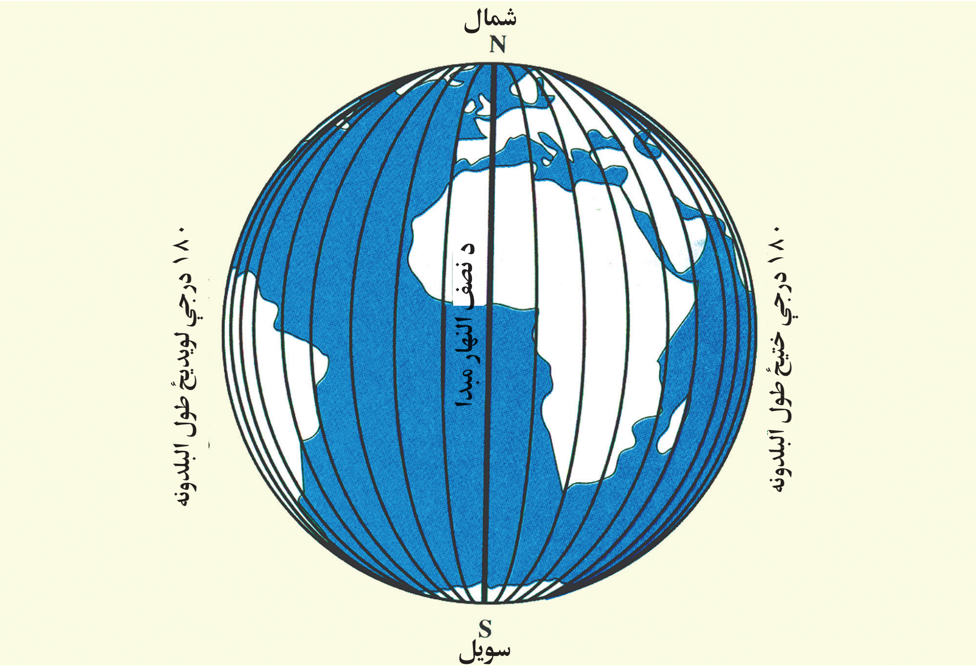

د ځمکې کُره د یوې فرضي کرښې طول البلد په واسطه په دوونیمو ختیځو او لویدیځو کُرو باندې وېشل کېږي چې د طول البلد د صفر درجې په نامه يادېږي. طول البلدونه له شمالي قطب څخه پیل او د استوا پرکرښې باندې په عمودي ډول ترجنوبي قطب پورې غځېدلي دي. د هغوی مبدأ د لندن د ښار د گرنیویچ د طول البلدونو د صفر درجې څخه پیل کېږي. (۱۸۰

درجې د ختيځ خواته او (۱۸۰) درجې د لوېديځ خواته پراته دي، چې ټول طول البلد (۳۶۰) درجې کېږي. د طول البلدونو د فرضي کرښو له مخې د هېوادونو او ځايونو وخت او موقعيت ټاکلی شو.

فعاليت

په ډلو کې د نقشې له مخې د طول البلدونو مبدا وښيئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې شمالي او سويلي قطب سره نښلوي د.............. په نامه يادېږي.

۲- د ځمکې د کرې پرمخ .... طول البلدونه رسميدلای شي.

۳- د طول البلد مبدأ له کوم ځای څخه پيل کېږي؟

کورنۍ دنده

د ځمکې کُره په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او پر هغې کې طول البلدونه وښيئ.

عرض البلدونه

پوښتنه

د عرض البلد مبدأ کومه کرښه ده؟

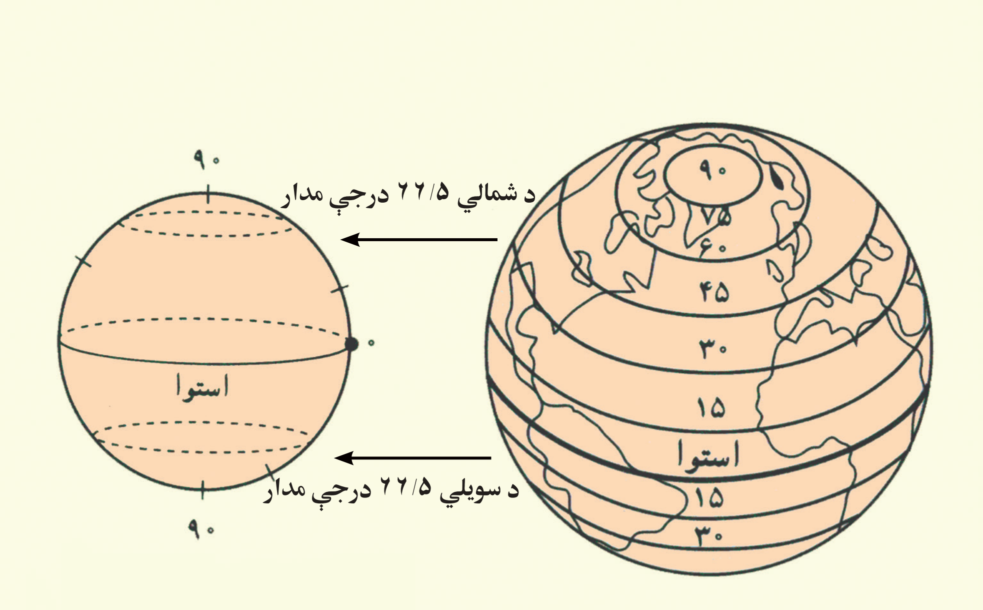

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدأ یې د استوا کرښه ده. دا هماغه فرضي کرښه ده چې ځمکه په دوو شمالي او سویلي نیمو کُرو باندې وېشي. د عرض البلد کرښې د موازي کرښو په نامه هم یادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او یو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجو ته رسیږي چې (۹۰) درجې یې په شمالي نیمه کُره کې او (۹۰) درجې

نور يې په سويلي نيمه کره کې پرتې دي. د عرض البلدونو د فرضي کرښو له مخې کولای شو چې د اقليم څرنګوالی او د سيمو موقعيت پيداکړو.

فعاليت

په ډلو کې د لوست مهم ټکي وليکئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جمله په خپلو کتابچو کې بشپړه کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي او سويلي نيمو کُرو باندې وېشي د .... د مبدأ په نامه يادېږي.

۲-د ځمکې د کرې پرمخ د عرض البلدونو څو کرښې موجودې دي؟

۳- ولې د عرض البلدونو کرښو ته موازي کرښې ويل کېږي؟

کورنۍ دنده

د ځمکې کُره په خپلو کتابچو کې رسم کړي او پر هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

د ځمکې حرکتونه

پوښتنه

ستاسو په فکر، ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

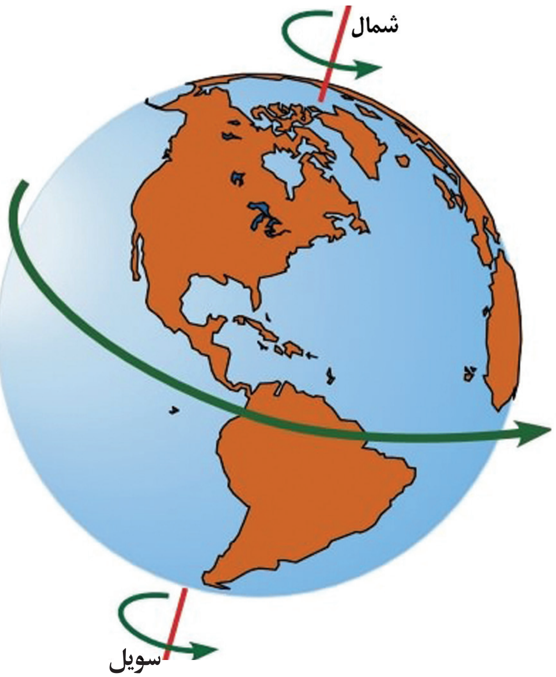

د ځمکې کُره دوه ډوله حرکتونه لري، چې يو يې د وضعي اوبل يې د انتقالي حرکت په نامه يادېږي.

د ځمکې وضعي حرکت

ځمکه په ۲۴ ساعتونوکې يو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا له لوېديځ څخه ختيځ ته څرخېږي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې وضعي حرکت

وايي. په دې حرکت کې د ځمکې بېلابېلې برخې د لمر له مخې تېرېږي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ او د هېوادونو تر منځ د ساعتونو توپیرمنځ ته راځي.

فعالیت

په ډلو کې د لوست غوره مطلبونه را لنډ کړئ او یو له بله سره پرې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۱-د ځمکې کره .... حرکتونه لري.

۲-ځمکه په .... یو وار د خپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د.................... په نوم يادوي.

کورنۍ دنده

انځورونو ته وګورئ، د هېوادونو ترمنځ د وخت توپیر په هکله خو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د ځمکې انتقالي حرکت

پوښتنه: ستاسو په فکر، د ځمکې د کوم حرکت په واسطه د کال څلور فصلونه پیدا کېږي؟

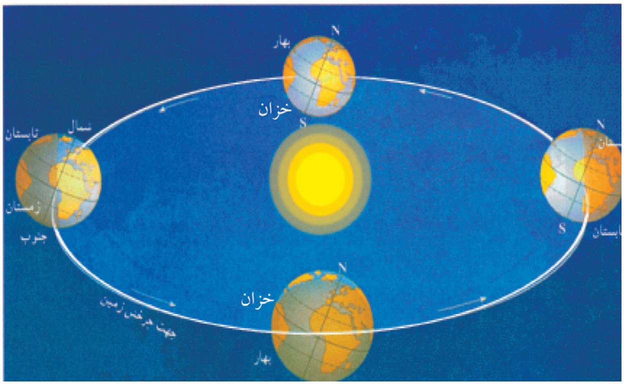

ځمکه پرته له وضعي حرکت څخه، یوبل حرکت د لمر په چاپېره له لویدیځ څخه ختیځ ته لري چې د ځمکې د انتقالي حرکت په نامه یادېږي. دا حرکت یو کال یعنې ۳۶۵ ورځې او شپږ ساعته کېږي. د دې حرکت له مخې د کال څلور فصله (پسرلی، دوبی، منی او ژمی) منځ ته راځي.

د هر څلورو کلونو په تېریدلو سره، څلورم کال ۳۶۶ ورځې حسابېږي. هغه کال چې ۳۶۶ ورځې وي د کبیسه کال په نامه یادېږي.

فعالیت

په ډلو کې د ځمکې د انتقالي حرکت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۱- د ځمکې انتقالي حرکت په.......................... ورځو کې د لمر په چاپېره پوره کېږي.

۲- هغه کال چې ۳۶۶ ورځې وي د.......................... په نامه یادېږي.

کورنۍ دنده

د ځمکې د انتقالي حرکت په اړه خو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.